

TEŞKİLAT YAPISI VE FAALİYETLERİYLE TÜRKİYE MUALLİMLER BİRLİĞİ (1921-1936)

YUNUS PUSTU*

ÖZ

Türkiye Muallime ve Muallimler Dernekleri Birliği, 7 Mayıs 1921 tarihinde kurulmuştur. 1924 yılında gerçekleşen ilk genel kongresinde ülke genelinde faaliyet yürüten muallim örgütlerini tek çatı altında birleştirme kararı alan Dernek, ismini de Türkiye Muallimler Birliği olarak değiştirmiştir. Birliğin temel amacı muallimler arasında yardımlaşma ve dayanışmanın sağlanması ve cumhuriyet idaresi ile birlikte gerçekleştirilen inkılapların halka anlatılmasıdır.

Teşkilatlanmasını tamamlayan ve bu amaçlar doğrultusunda faaliyet yürüten Birlik, 1924, 1925, 1926 ve 1928 yıllarında genel nitelikte kongreler düzenlemiştir. 1928 kongresi Birlik tarihi açısından önemlidir. Zira bu kongrede Türkiye Muallimler Birliği, yasasında yapılan değişiklikle “konfederasyon”a dönüştürülmüştür. Bu değişiklikle artık “Türkiye Cumhuriyeti Muallimler Birlikleri Federasyonu” adını alan Birlik, mutemetlik usulü ile idare olunmaya başlanmıştır.

Bundan sonra bağımsız faaliyet yürüten muallim birlikleri ortaya çıkmıştır. Bunlar içinde en dikkat çekici olanı İstanbul merkezli faaliyet gösteren İstanbul Muallimler Birliğidir. İstanbul Muallimler Birliği, 1936 yılına kadar faaliyetlerini sürdürmüştür. Sonrasında ise hükümetin dernekler üzerinde izlediği politika nedeniyle 1935-1936 eğitim öğretim senesinde kendisini fesh etmek durumunda kalmıştır.

Anahtar Kelimeler: Muallim Cemiyetleri, Muallimler Birliği, Türkiye Muallime ve Muallimler Dernekleri Birliği, Türkiye Muallimler Birliği, Türkiye Cumhuriyeti Muallimler Birlikleri Federasyonu.

---

* Yüksek Kurum Uzmanı, Türk Tarih Kurumu Bilimsel Çalışmalar Müdürlüğü, yunuspustu@gmail.com

TURKEY TEACHERS UNION: ITS ORGANIZATIONAL STRUCTURE AND ACTIVITIES (1921-1936)

ABSTRACT

The Federation of Unions of Male and Female Teachers (Türkiye Muallime ve Muallimler Dernekleri Birliği) was established on 7 May, 1921. It held its first general assembly in 1924 and decided to gather all teacher associations in the country under a single roof, consequently changed its name to Turkey Teachers Union (Türkiye Muallimler Birliği). The main aim of the Union was to provide cooperation and solidarity among teachers, and to inform the people on the reforms of the new Republic.

After completing its organization, the Union functioned in accordance with the aims mentioned above and held general assemblies in 1924, 1925, 1926 and 1928. The Assembly of 1928 is significant for the history of the Union as the regulation of Turkey Teachers Union was changed and the Union turned into a confederation after this congress. As a result, it got the name Turkish Republic-Federation of Teachers Unions (Türkiye Cumhuriyeti Muallimler Birlikleri Federasyonu) and started to be administered by a trustee.

Later on, independently working teacher unions also emerged. The most remarkable of these was İstanbul centered İstanbul Teachers Union (İstanbul Muallimler Birliği). It had been active until 1936. However, due to the politics of the government, the Union had to abolish itself in 1935-1936 academic year.

Keywords: Teachers Societies, Teachers Union, The Union of Male-Female Teachers Associations of Turkey, The Federation of Teachers Association of Republic of Turkey.

GİRİŞ

Türkiye’de muallim örgütlenmeleri 1908 yılında kurulan Encümen-i Muallimin ile başlamıştır. Söz konusu Encümen ile başlayan bu örgütlenme “Muhafaza-ı Hukuk-i Muallimîn”, “Cemiyet-i Muallimîn”, “Neşr-i Maarif ve Teavün-i Muallimîn”, “Konferans Cemiyeti”, “Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti”, “Terakki-i Maarif ve İttihad-ı Muallimîn Cemiyeti”, “Mahfel-i Muallimîn”, “Muallimler Yurdu”, “Muallimler Cemiyeti”, “Mekatib-i İbtidaiye Muallimler Cemiyeti” ve “Dârümuallimîn Mezunları Cemiyeti” ile “Dârümuallimîn ve Dârümuallimât Mezunları Cemiyeti” şeklinde devam etmiştir¹.

Tarihin hemen her safhasında önemli bir kent olan Ankara, 27 Aralık 1919 tarihinde Mustafa Kemal’in gelişiyle Kurtuluş Savaşı’nın bir karargâhı konumuna yükselmiştir. Millî Mücadele Hareketi’nin hemen ardından, 13 Ekim 1923 tarihinde ise resmen başkent olmuştur². Bu durum Ankara üzerinde sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomik olarak olumlu tesirler yapmıştır. Bu tesirler pek çok alana olduğu gibi sivil toplum örgütlenmelerine de yansımıştır. Dönemde, Himaye-i Etfal, Hilal-i Ahmer ve Türk Ocağı gibi birçok kuruluş ya ilk defa olarak açılmış ya da İstanbul’da var olan merkezleri Ankara’ya intikal ettirilmiştir. Bu sivil toplum kuruluşları arasında muallimlerin teşkil ettiği meslek örgütleri de bulunmaktadır.

Muallime ve Muallimler Cemiyeti, bu süreçte Ankara merkezli olarak kurulan ilk muallim örgütüdür. Cemiyet, Ankara Lisesi muallimlerinin girişimleri ile 1920 yılı Temmuz ayı ortalarında tesis edilmiştir³. Cemiyetin tesisi

- 1 II. Meşrutiyet döneminde kurulan muallim dernekleri/cemiyetleri ile ilgili detaylı bilgi için bk. Yahya Akyüz, “Doğuşunun Yüzüncü Yılında Türkiye’de Öğretmen Örgütlenmesinin İlk On Yılına Bakışlar (1908-1918)”, **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, S 22, Ankara 2007, ss. 1-50; Yunus Pustu, “Nizamnamelerine Göre II. Meşrutiyet Döneminde Muallim Örgütlenmeleri (1908-1919)”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C XXXIV, S 98, Ankara 2018, ss. 1-40. Batıdaki öğretmen örgütlenmeleri tarihi ile ilgili bk. “Dünya Muallim Birlikleri”, **Muallimler Mecmuası**, S 11, Teşrinievvel 1930, s. 27; Mustafa Ergün, **Modern Eğitim Sistemlerinin Doğuşu ve Gelişimi**, C 1, Pegem Yay., Ankara 2016.
- 2 S. Dilek Yalçın Çelik, “Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun Ankara Romanı Bağlamında Kemalist İdeoloji ve Türkiye Cumhuriyeti’nin Bir Başkent İnşası”, **Ankara Araştırmaları Dergisi**, C 2, S 1, Haziran 2014, s. 94.
- 3 Yahya Akyüz, **Türkiye’de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri 1848-1940**, Doğan Basımevi, Ankara 1978, s. 299.

Mustafa Kemal Atatürk tarafından teşvik edilmiştir⁴. Bu doğrultuda Cemiyet, ilk kongresini de onun başkanlığı altında Anadolu'nun çeşitli yerlerinden gelen yüzü aşkın eğitimcinin katılımı ile gerçekleştirmiştir⁵.

İlk Eğitim Bakanı Dr. Rıza Nur Bey maarif müdürlüklerine gönderdiği 14 Temmuz 1920 tarihli genelge ile Cemiyetin kuruluşunu duyurmuştur⁶. Bundan bir hafta sonra -21 Temmuz 1920 tarihinde- ise Kazım Nâmi [Duru] (1875-1967) tarafından dönemin milletvekilleri, Cemiyet için okutulacak Mevlid-i Şerife davet edilmiştir. Zabıt ceridesinde yer aldığına göre davet şu şekildedir:

“Hakkın inayeti ile Ankara’da tesisine muvaffak olduğumuz Muallim ve Muallimler Cemiyetinin çalışmalarında hüsn-i muvaffakiyetine nail olması maksadıyla ve mübarek şehitlerimizin ruhlarını şad etmek arzusuyla önümüzdeki cuma günü cuma namazına müteakip Hacı Bayram Veli Cami-i Şerifinde Mevlid-i Şerif okutturulacağından bilcümle muhterem mebuslarımızla beraber bu kutsi ayine iştirak buyrulmasını istirham ederiz...”⁷

Mecliste okunan bu davet, meclis âzalarınca memnuniyetle karşılanmış ve cemiyetin ülke genelinde şubeler açması desteklenmiştir. Ayrıca yapacağı faaliyetler hakkında Eğitim Bakanlığını bilgilendirmesi istenmiştir. Hükümetin de desteğini alan Cemiyet, kısa zamanda Anadolu'nun çeşitli yerlerinde şubeler açmaya başlamıştır⁸. Ancak bu sıralar Avrupa’da bulunan birtakım aydın çevrelerin ülkeye dönmesi ve giriştikleri faaliyetler neticesinde⁹ Muallime ve Muallimler Cemiyetinin örgütlenme ihtiyacını tam manasıyla karşılamadığı düşüncesi belirmiştir. Bunun üzerine daha organize, geniş tabanlı, disiplinli ve geniş programa sahip bir muallim örgütlemesine gidilmesi gerektiği fikri hâkim olmuştur¹⁰. Bu nedenle Türkiye’deki bütün muallimleri tek çatı altında toplamak amacıyla “Türkiye Muallime ve Muallimler Dernekleri Birliği” adıyla daha kapsayıcı bir oluşuma gidilmesi kararlaştırılmıştır¹¹.

4 İsmail Göldaş, **Milli Kurtuluş Savaşında Öğretmenler I**, Öğretmen Dünyası Yay., İstanbul 1981, s. 64.

5 “Ankara’da Muallime ve Muallimler Kongresi”, **Dertli**, No: 69, 17 Temmuz 1337, s. 1.

6 Niyazi Altunya, **Türkiye’de Öğretmen Örgütlenmesi 1908- 2008**, Ürün Yay., Ankara 2008, s. 40.

7 **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre 1, C 2, İçtima 38, 21 Temmuz 1336, s. 372.

8 Göldaş, **Milli Kurtuluş Savaşında Öğretmenler I**, s. 40-41.

9 Akyüz, **Türkiye’de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri (1848-1940)**, s. 179.

10 Göldaş, **Milli Kurtuluş Savaşında Öğretmenler I**, s. 41.

11 **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre 1, C 2, İçtima 38, 21 Temmuz 1336, s. 372; “Muallimler Birliği”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 180, 9 Mayıs 1921, s. 2; Akyüz, **Türkiye’de**

Teşkil edilen Türkiye Muallime ve Muallimler Dernekleri Birliğini diğer muallim cemiyetlerinden ayıran iki temel nokta olduğunu belirtmek gerekir. Bunlardan ilki muallimler arasında arzu olunan yardımlaşma ve dayanışmanın manevî vasıtalarla çok maddi ve hayati vasıtalarla gerçekleşeceği fikridir. Diğeri ise muallim örgütlerinin bir merkez etrafında bir bütün olarak hareket etmesi gerektiği düşüncesidir¹².

ÇALIŞMANIN AMACI, KAPSAMI, ÖNEMİ VE YÖNTEMİ

“Teşkilat Yapısı ve Faaliyetleriyle Türkiye Muallimler Birliği (1921-1936)” isimli bu çalışma; Türkiye Muallimler Birliğinin kuruluşu, teşkilatlanması, ideolojik yapısı ve faaliyetleri hakkında ilk elden, bütünsel ve sistematik olarak bilgi vermek amacıyla kaleme alınmıştır. Çalışma her ne kadar 1921-1936 yılları arasındaki muallim örgütlenmesini esas alıyorsa da tarihsel sürecin tam olarak ortaya konulabilmesi için Osmanlı Devleti’nin son döneminde ortaya çıkmış olan muallim örgütlenmesinden de kısaca bahsedilmiştir. Bundan dolayı çalışma, modern Türkiye tarihindeki muallim örgütlenmesinin 1908-1936 yıllarını seyrini ortaya koymaktadır diyebiliriz.

Türkiye Muallimler Birliği, Cumhuriyetin ilk yıllarında faaliyet göstermiş olan önemli sivil toplum kuruluşlarından birisidir. Ancak Birlik, faaliyet gösterdiği 1921-1936 yılları arasında sosyal, siyasal, kültürel ve ideolojik açıdan damgasını vurmasına rağmen bilimsel anlamda bir çalışmaya konu olmamıştır. Bu yönüyle çalışma, cumhuriyetin ilk yıllarındaki sendikalaşma faaliyetleri ile eğitim tarihimiz açısından önemli bir boşluğu dolduracak niteliktedir.

Muallim örgütlenmesinin ilk yılları olan 1908-1918 arasındaki 10 yıllık dönemle ilgili Yahya Akyüz, Mustafa Ergin, Ahmet Orhan, Sami Evren, Siyami Ertem, Cafer Yıldırım, İsmail Göldaş, Zeki Sarıhan, Arzu M. Nurdoğan, Serkan Erdal, Selçuk Aydın ve Niyazi Altunya’nın çalışmaları mevcuttur. 1920-1928 arası dönemle ilgili tek çalışma ise tarafıma ait olan Türkiye’de Muallim Cemiyetleri (1908-1928) isimli yüksek lisans tezidir. Bu çalışmada, kullanılan yeni belgelerle birlikte Türkiye Muallimler Birliği müstakil olarak ele alınmıştır. Ayrıca yüksek lisans tez çalışmasından farklı olarak birliğin konfederasyona dönüşmesinden sonraki sekiz yıllık dönem de çalışmaya ilave edilmiştir.

Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri (1848-1940), s. 299; Mustafa Ergün, **İkinci Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri (1908-1914)**, Ankara 1996, s. 16.

12 “Türkiye Muallime ve Muallimler Dernekleri Birliği Teşkil Etti”, **Anadolu’da Yenigün**, No: 604-224, 9 Mayıs 1921, s. 2.

Çalışmada, Türkiye’deki muallim örgütlenmesi ile Türkiye Muallimler Birliğinin teşkili, gelişimi, faaliyetleri ile lağvedilmesi eleştirel bir bakış açısı ile ilk elden kaynaklara dayanılarak ele alınmıştır. Çalışmanın çerçevesi, dönemin mecmua ve gazetelerinin taranması neticesinde oluşturulmuştur. Bu doğrultuda muallim cemiyetlerinin neşrettikleri mecmualar taranmış, ulusal ve yerel nitelikte yayın yapan gazete ve mecmualar incelenmiştir.

1. TÜRKİYE MUALLİME VE MUALLİMLER DERNEKLERİ BİRLİĞİNİN TEŞKİLİ

Türkiye Muallimler Birliği, Türkiye Muallime ve Muallimler Dernekleri Birliği adıyla 7 Mayıs 1921 tarihinde Ankara merkezli olarak teşkil edilmiştir¹³. Derneğin maksadı nizamnamesinin ikinci maddesinde yer aldığına göre muallimlik mesleğini korumak, muallimlerin içtimaî vaziyetlerini yükseltmek ve bu gaye için iktisadî ve ilmî faaliyetlerde bulunmaktır. Dernek, muallimlerin geçimlerini kimseye muhtaç olmadan temin etmeleri için faaliyetlerde bulunacak ve muallimlere maaş ve gelir sağlamak için mesai sarf edecektir. Bunun yanında vazifesiz kalan, hastalanan, malul olan, evlenen veya çocuğu doğan muallimlere ve yakınlarına da imkânlar ölçüsünde yardımda bulunulacaktır. Dernek, zikredilen bu maksatları ihmal etmemekle beraber üyelerinin manevî ve ilmî yükselişini sağlamak için “umumî”, “serbest” ve “âlî” dersler, söyleşiler, eğlenceler ve seyahatler düzenleyecek; kütüphaneler, müzeler ve okuma salonları açacaktır. Yine bu doğrultuda mecmua ve gazeteler neşredilmek suretiyle muallimlerin ilgili oldukları alanları tanıyabilmelerine katkı sağlanacaktır¹⁴.

Bu amaçlar doğrultusunda faaliyet gösterecek olan Derneğin öncüleri devrin önde gelen siyaset ve düşünce adamlarıdır. Derneğin kurucuları sıfatıyla hükümete verilen beyannamede imzası bulunan kişiler şu şekildedir: Kütahya Mebusu Cevdet [Izrap Barlas] Bey [1891-1960], Canik Mebusu [Ahmet] Hamdi [Yalman] Bey [1877-1959], Ankara Memba-ı Füyuzat Mektebi başmuallimi Ahmet Tevfik Bey, Ankara Sultanisi muallimlerinden Mehmet

13 “Muallimler Birliği”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 180, 9 Mayıs 1921, s. 2; “Ankara Muallim ve Muallimelerini Davet”, **Anadolu’da Yenigün**, No: 865-487, 9 Mayıs 1922, s. 2; “Muallime ve Muallimler Dernekleri Heyet-i İdaresi”, **Anadolu’da Yenigün**, No: 882-505, 1 Haziran 1922, s. 2; “Muallim ve Muallimeler Birliğinde”, **Anadolu’da Yenigün**, No: 904-527, 27 Haziran 1922, s. 2; **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre 1, C 22, İçtima 84, 14 Ağustos 1922, s. 163.

14 “Muallimler Birliği”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 180, 9 Mayıs 1921, s. 2.

Servet [Berkin] Bey, Ankara Dârümuallimât tatbikat-ı dersiye muallimi Ahmet Hilmi Bey, Kastamonu Mebusu Doktor Suat [Soyer] Bey [1879-1942], Maarif Vekâleti Orta Tedrisat Müdürü Kazım Nami [Duru] Bey, Bursa Mebusu Muhittin Baha [Pars] Bey [1884-1954], Hakkâri Mebusu Mazhar Müfit [Kansu] Bey [1872-1948], Dârümuallimât fennî terbiye muallimi Nafi Atuf [Kansu] Bey [1890-1949], Saruhan Mebusu Mustafa Necati Bey [1894-1929], halk dersleri muallimi Mehmet Vehbi Bey. Türkiye Muallime ve Muallimler Dernekleri Birliği kurucu âzaları olan bu zevat, aralarından Derneğin geçici idare heyetini de seçmişlerdir. Buna göre Derneğin genel başkanı önde gelen siyaset ve eğitim adamı Nafi Atuf Bey'dir. Kâtiplik görevi Mehmet Servet Bey'in üzerinde, kasadarlık vazifesi de Mehmet Vehbi Bey'in sorumluluğundadır. Âzalıklarda Ahmet Hilmi ve Tevfik Beyler yer almaktadır¹⁵. Derneğin fahri başkanı ise sonraki yıllarda olduğu gibi Mustafa Kemal'dir¹⁶.

Dernek, milli mücadelenin meşakkatli yıllarında Ankara'nın güvenliğinin tehlikeye girmesi üzerine kısa bir süre faaliyetlerini Kayseri'de yürütmek durumunda kalmıştır¹⁷. Ankara üzerindeki tehlikenin bertaraf edilmesinin hemen ardından ise tekrar Ankara'da faaliyetlerine devam etmiştir¹⁸.

Dernek, 17 Haziran 1921 tarihinde Ankara'da bir kongre tertip etmiştir¹⁹. Hakkâri Milletvekili Mazhar Müfit Bey başkanlığında gerçekleşen kongrede Derneğin idare heyeti seçimleri gerçekleştirilmiştir. Buna göre Leman Hanım, Mazhar Müfit Bey, Nafi Atuf Bey, Hamit Edip Bey ve Hilmi Bey idare heyeti âzalıklarına seçilen kişilerdir²⁰. Oluşan yeni idare heyeti Mazhar Müfit Bey'i

15 “Türkiye Muallime ve Muallimler Dernekleri Birliği Teşkil Etti”, **Anadolu'da Yenigün**, No: 604-224, 9 Mayıs 1921, s. 2; “Muallimler Birliği”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 180, 9 Mayıs 1921, s. 2.

16 “Muallimler Birliği İlk Teşkili ve Beyannamesi”, **Muallimler Birliği**, S 22, Nisan 1927, s. 982-983.

17 “Muallimler Derneği Şehrimizde”, **Anadolu'da Yenigün**, No: 708-321, 9 Eylül 1337, s. 2. Kayseri Muallimler Birliği ile ilgili bk. Yunus Pustu, “Kayseri Muallimler Birliği”, **Kayseri Ansiklopedisi**, C 5, Kayseri 2017.

18 “Kayseri Muallime ve Muallimler Derneği”, **Anadolu'da Yenigün**, No: 711-324, 13 Eylül 1337), s. 2; “Kayseri Muallime ve Muallimler Derneği”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 305, 27 Eylül 1921, s. 2.

19 “Muallim Derneği İçtima-ı Umumisi”, **Anadolu'da Yenigün**, No: 634-254, 15 Haziran 1921, s. 2; “Muallimler İçtimaı Bugün”, **Anadolu'da Yenigün**, No: 636-256, 17 Haziran 1921, s. 2.

20 “Muallimler Derneğinin Bir Müsameresi”, **Anadolu'da Yenigün**, No: 639-259, 21 Haziran 1921, s. 2.

başkanlığa, Nafî Atuf Bey’i kâtipliğe ve Leman Hanım’ı da kasadarlık vazifesine seçmiştir²¹.

Derneğin kuruluşunda öngörülen yapı bağlı derneklerin Ankara’da yer alan genel merkez çatısı altında birleşmesi ve faaliyet göstermesi şeklindedir. Bu doğrultuda Ankara’da, Türkiye Muallime ve Muallimler Dernekleri Birliğine bağlı olarak “Ankara Muallime ve Muallimler Derneği” oluşturulmuştur. Oluşturulan Ankara Muallime ve Muallimler Derneği, bir süre genel merkeze vekâlet etmiştir. O yıllarda Dernek genel merkezine vekâlet eden Ankara Muallime ve Muallimler Derneği idare heyeti toplanarak Bursa milletvekili ve aynı zamanda muallim olan Muhittin Baha Bey’i idare heyeti başkanlığına seçmiştir. İktisat müderrisi ve daha sonra Eğitim Bakanlığı da yapacak olan Mehmet Vehbi [Bolak] Bey [1882-1958] kâtipliğe; Dârülmualimât muallimlerinden Leman Hanımı ise kasadarlık vazifesine seçmiştir²².

Türkiye Muallime ve Muallimler Dernekleri Birliğinin Beyannamesi ve Buna Tepkiler: Türkiye Muallime ve Muallimler Dernekleri Birliği, kuruluşundan yaklaşık bir yıl kadar sonra *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesi vasıtası ile beyannamesini yayımlamıştır. Beyannamesinde, Rusya, Almanya ve Bulgaristan devletlerinin yenileşme hareketlerinde muallimlerin göstermiş oldukları yararlılıklardan bahsedilmiş ve konu Türk muallimleri ile bağdaştırılmıştır. Bu doğrultuda Rus, Alman ve Bulgar inkılaplarında Almanya’da Goethe, Schiller, Karl Marx, August Bebel, Ferdinand Lasalle, Hegel ve Fichte’den; Rusya’da Tolstoy, Maxim Gorgi, Kropotkin, Poteskin gibi düşünürlerden bahsedilmiştir²³.

Muallimlerin ortak bir amaç doğrultusunda birleşmeleri takdir edilmekle birlikte beyannamede Alman, Rus ve Bulgar inkılaplarından örnekler verilmesi; bahsi geçen devletlerin komünistlikle temayüz eden düşünürlerine oldukça fazla övgünün yer alması ve buna ek olarak Derneğin kurucu kadrosunun da komünist eğilimli kimselerden oluşması bazı milletvekillerinin tepkilerine

21 “Muallime ve Muallimler Derneğinin İçtima-i Umumisi”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No: 213, 19 Haziran 1921, s. 2; “Muallimler Derneğinde Yeni İdare”, *Anadolu’da Yenigün*, No: 637-257, 19 Haziran 1921, s. 2.

22 “Muallime ve Muallimler Dernekleri Heyet-i İdaresi?”, *Anadolu’da Yenigün*, No: 882-505, 1 Haziran 1922, s. 2.

23 “Türkiye Muallime ve Muallimlerine Beyanname”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No: 541, 26 Haziran 1922, s. 2; “Türkiye Muallime ve Muallimlerine”, *Muallimler Birliği*, S 22, Nisan 1927, s. 981-983.

neden olmuştur²⁴. Bunun üzerine Afyonkarahisar Milletvekili İsmail Şükrü Efendi, İçişleri ve Eğitim Bakanlıklarına birer soru önergesi vermiştir. Önerge şu şekildedir:

“*Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinin 26 Haziran 1338 tarihli ve 541 numaralı nüshasında Muallim ve Muallimeler Derneği heyet-i idaresinin bir beyannamesi neşredilmiştir. İlmî olmaktan ziyade bir mahiyet-i siyasiyeyi haiz olan mezkûr beyanname Almanya ve Rusya’daki inkılâpları bir lisan-ı takdir ile beyan ettikten ve oradaki hareketlerin “payidar semereler” verdiğini söyledikten sonra “Asriliğe ve inkılâpçılığa muhalif düşen” ölmeye mahkûm bütün sakim ve bâtil fikirleri devirerek yirminci asrın hayat-ı mânasına tevafuk edebilecek bir teceddüt ve inkılâp hareketi husule getirmek üzere Türkiye’deki bütün muallim ve muallimleri kıyama davet ediyor. İki buçuk sütunu ihtiva eden ve bir kelimesinde olsun İslamiyet’i kâle almayan bilâkis esâsât-ı İslâmiyeye muhalif mezahip ve mesalik-i siyasiye müessislerini (Karl Marx) ve saire gibi Almanya’da ve Rusya’da vukua gelen yirminci asır inkılâplarını (ki Sosyalizm ve Bolşevizm’den ibarettir.) bir lisan-ı takdir ile beyan eden iş bu beyanname her tarafta, hatta birçok muallimler arasında da sû-i tesirler husule getirmiştir. Binaenaleyh:

1. Bu Cemiyetin Cemiyetler Kanunu veçhile teşekkül edip etmediğini
2. Böyle bir inkılâba hükümetin taraftar olup olmadığını

3. Büyük Millet Meclisinin umde-i esâsiyesine mugayir bulunan bu hareket hakkında gerek hükümete karşı husule gelmesi melhuz emniyetsizlik noktasından, gerek maarifin istikamet-i esâsiyesi noktasından, gerekse esâsât-ı İslâmiye noktasından ne gibi efkâr ve takibatta bulduklarını, Dâhiliye, Maarif ve Şer’iye vekâletlerinden sualini teklif ederim.”²⁵

İsmail Şükrü Efendi’nin verdiği önergeye ilk cevap İçişleri Bakanı Mehmet Ata Bey’den gelmiştir. Eğitim Bakanı Vehbi Bey’in cevabı ise iki gün sonradır. Her ikisinin de soru önergesine verdiği cevap aynı olup Dernek beyannamesini savunur mahiyettedir. İsmail Şükrü Efendi’nin sorusuna Mehmet Ata ve Vehbi Beylerin verdikleri cevap şu şekildedir:

24 Taylan Filiz, **Milli Mücadele ve Cumhuriyet Döneminde Öğretmen Örgütlerinin Eğitim Sorununa Bakışı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul 2005, s. 30.

25 **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre 1, C 22, İctima 84, 14 Ağustos 1922, s. 162-163.

“Karahisar Mebusu İsmail Şükrü Efendi tarafından verilen takriri mütalâa eyledim. Muallim ve Muallimler Derneğinin intişar eden beyannamesinde münderecatı itibariyle mahiyet-i siyasiyeyi haiz ve kanunen mucib-i takip bir ciheti görülemediği ve halk arasında beyannamenin mevzubahis bile olmadığı ve mezkûr derneğin 7 Mayıs 1337 (7 Mayıs 1921) tarihinde teşekkül ederek Cemiyetler Kanunu mucibince, teşekkülünü müteakip icap eden beyanname ve nizamnamesini usulen hükümete ita ile maksat ve gayesinin muallim ve muallimelerin maddî ve manevî tekâmüllerin temin eylemekten ibaret görüldüğünden tarih-i mezkûrda ilmühaber verildiği ve ahiren cemiyetin heyet-i idaresinde vukua gelen tebeddülât ve tadilât hakkında verilen beyanname münderecatına nazaran heyet-i idaresini teşkil eden zevatın Bursa Mebusu Muhittin Baha, İzmir Mebusu Mahmut Esat, Kütahya Mebusu Cevdet, Serbest Âli Dersler iktisat müderrisi Mehmet Vehbi, Maarif Vekâleti Kalemî Mahsus Müdürü Vâsıf ve Ankara Sultanisi coğrafya muallimi Sadri Edhem Beylerle Dârülmuaallimât muallimelerinden Leman Hanım’dan ibaret bulunduğu cümlesinin de evsaf-ı kanuniyeyi haiz oldukları mamafih, muallime ve muallimlerin bir cemiyette beraber çalışmaları gerek Maarif Vekâletince ve gerekse Ankara Vilayetince muvafık görülemediği gibi bunun cevazına dair kanunda da sarahat bulunmadığı mâruzdur ol bapta.”²⁶

2. TÜRKİYE MUALLİMLER BİRLİĞİNİN TEŞKİLATLANMASI

Ülke genelinde var olan muallim derneklerinin tek çatı altında birleştirilmesi fikri 1924 yılı öncesinde gündeme gelmiştir. Buna rağmen bu konuda kesin adım Ağustos 1924 tarihinde gerçekleşen Derneğin ilk genel kongresinde atılmıştır. Ankara merkezli faaliyet yürüten dernek, Anadolu’nun muhtelif yerlerinde bulunan muallim örgütlerini tek çatı altında birleştirme arzusundadır. İstanbul’da bulunan Muallimler Cemiyeti temsilcileri ise buna pek sıcak bakmamaktadır. Onlar bundan ziyade müstakil muallim cemiyetleri hâlinde ittifak edilmesi taraftarıdır²⁷. İstanbul Muallimler Cemiyeti temsilcileri Hakkı Tarık [Us] ve Hamit Beyler bu fikrin öncülerindendir²⁸.

26 Aynı yer, s. 163; **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre 1, C 22, İçtima 85, 16 Ağustos 1922, s. 202-203.

27 “Muallimler Kongresi”, **Cumhuriyet**, No: 107, 25 Ağustos 1924, s. 1; “Maarif Vekilimiz”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 1206, 29 Ağustos 1924, s. 1; Hakkı Tarık, “Muallimler Kongresi İhtilafı”, **Akşam**, No: 2114, 28 Ağustos 1924, s. 2.

28 “İstanbul Muallimleri”, **Cumhuriyet**, No: 115, 1 Eylül 1924, s. 4; “Muallimler Kongresi”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 1203, 26 Ağustos 1924, s. 2.

1924 yılı genel kongresinde bu konuda etraflı görüşmeler gerçekleşmiş ve neticede Muallimler Cemiyeti temsilcilerinin savunduğu mevcut usul 15 kabul ve 11 çekimser oya karşı, 39 oy ile reddedilmiştir. Oylamadan istedikleri sonucu alamayan Muallimler Cemiyeti temsilcileri ve o tarihte İstanbul Dârülmualimîn ve Dârülmualimât Mezunlar Cemiyeti temsilcisi olan Nafi Atuf Bey kongreye devam edemeyeceklerini bildirmişlerdir²⁹. Sebep olarak ise temsil ettikleri cemiyetlerden bu konuda yetki istemek durumunda olduklarını göstermişlerdir. Ardından bahsi geçen azalar kongreyi terk etmişlerdir³⁰. Bu durum İstanbul gazetelerine “Ankara’da yapılan kongre dağılmıştır” şeklinde yansımıştır. Bunun üzerine Türkiye Muallimler Birliği yetkili organları bir açıklamada bulunarak, ayrılanların istedikleri sonucu alamayan muallim cemiyetlerinin temsilcileri olduğu bildirilmiştir. Buna ek olarak kongrenin Anadolu’nun çeşitli yerlerinden gelen 70’den fazla âza ile devam ettiği de ayrıca belirtilmiştir³¹.

Netice olarak konfederasyon fikri reddedilmiş ve Türkiye Muallimler Birliği adı ile federatif yapıda birleşme gerçekleşmiştir. Bu durum kongrece kabul edilen 1924 senesi Türkiye Muallimler Birliği nizamnamesinde de

29 “Muallimler Kongresi”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 1203, 26 Ağustos 1924, s. 2. *Cumhuriyet* gazetesi birleşme fikrine karşı çıkan derneklerden bahsederken İstanbul’da yer alan cemiyetleri sayar. *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinde ise Sivas ve Edirne temsilciliklerinin de isimleri geçmektedir. “Muallimler Kongresi”, **Cumhuriyet**, No: 109, 26 Ağustos 1924, s. 4; Hakkı Tarık, “Muallimler Kongresi”, **Son Telgraf**, No: 72, 27 Ağustos 1340, s. 2. *Cumhuriyet* gazetesinin bir muhabiri Hakkı Tarık Bey’le bu konuda söyleşi yapmıştır. Hakkı Tarık Bey, İstanbul’da, Muallimler Cemiyeti, Dârülmualimîn Mezunları Cemiyeti ve İbtida-i Muallimler Cemiyeti olmak üzere üç muallim cemiyet olduğunu belirtir. Yine ona göre Türkiye Muallimler Birliğinin Üsküdar’da bağlı bir şubesi bulunmaktadır. Bunun yanında İzmir, Bursa, Adana ve Edirne’de de muallim cemiyetleri vardır. Bu cemiyetler tamamen müstakildir. İstanbul Muallimler Cemiyeti ile sadece manevî bağları bulunmaktadır. Ankara’da (22 Ağustos 1924) toplanan kongre bütün muallimleri bir çatı altında birleştirmek istese de İstanbul, Edirne, İzmir ve Sivas muallim cemiyetleri buna taraftar değildir. “Muallimlerin İhtilafı”, **Cumhuriyet**, No: 110, 27 Ağustos 1924, s. 3; Hakkı Tarık, “Muallimler Kongresi İhtilafı”, **Akşam**, No: 2114, 28 Ağustos 1924, s. 2. İstanbul muallimleri kongreden sonra Ankara’da toplanarak bu konu hakkında görüşmelerde bulunmuşlardır. Hamit Bey görüşülen konular hakkında muallimleri bilgilendirmiştir. Konuşmasında federasyon konusunun kuru bir inat değil bir fikir mevzuu olduğunu vurgulamıştır. “İstanbul Muallimleri”, **Cumhuriyet**, No: 115, 1 Eylül 1924, s. 4. Bu konudan *Tevhid-i Efkâr* gazetesinde de bahsedilmektedir. “Muallimler Kongresinde İhtilaf Var”, **Tevhid-i Efkâr**, No: 1138, 26 Ağustos 1340 (1924), s. 2.

30 “Maarif Vekilimiz”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 1206, 29 Ağustos 1924, s. 1.

31 “Muallimler Birliğinin Bir Tebliği”, **Cumhuriyet**, No: 111, 28 Ağustos 1924, s. 3.

aynı şekilde yer almıştır³². Ayrıca, Birliğin tek çatı altında ve bütün muallim birliklerini temsil eder vaziyette faaliyet göstereceği bir beyanname ile ilan edilmiştir³³.

Muallimler Cemiyeti ve Mekatib-i İbtidaiye Muallimler Cemiyetinin Türkiye Muallimler Birliğine katılımı ise 1925 senesine kalmıştır. Birleşme hadisesini 3 Ağustos 1925 tarihli *Cumhuriyet* gazetesi Sivas Milletvekili Rahmi Bey'in fotoğrafı ile birlikte "İstanbul Muallimleri Dün Resmen Birliğe İltihak Etti" şeklinde vermiştir³⁴. Bu duruma *Muallimler Birliği* mecmuasında da yer verilmiştir. İçerik şu şekildedir:

Yüksek, orta ve ilk muallim zümrelerinden mürekkep İstanbul Muallimler Cemiyeti ile İstanbul Mekatib-i İbtidaiye Muallimler Cemiyeti ahiren akd ettikleri umumi kongrelerinde cemiyetlerini feshederek birliğimize iltihaka karar vermiş ve keyfiyeti umumi merkeze bildirmişlerdir. Türkiye muallim ordusunun mühim bir kısmını teşkil eden İstanbul'daki muallim arkadaşlarımızın bu kararı umumi merkezle beraber birlik, maarifle alakadar diğer birçok zevat ve mehafıl tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. İstanbul muallim ordusunun husule getirdiği bu samimi tesanüt ve vahdeti mecmuamız büyük bir şükranla kaydeder³⁵.

Muallimler Cemiyetinin, Türkiye Muallimler Birliğine iltihakı *Muallimler Mecmuası* 'nda da zikredilmektedir. Bu birliktelikten duyulan memnuniyet mecmuada şu şekilde ifade edilmiştir:

Evvelce İstanbul Muallimler Cemiyeti ve İstanbul İbtidai Muallimler Cemiyeti müstakil birliklerdi. Hepsisi merkezi Ankara'da olan birliğe iltihak ettiler. Memleket büyük bir inkılâp devri geçiriyor. İlk hatvede Avrupa medeniyetinin şeklini ve ruhunu temsil için atılan adımların birleşerek, müttehith bir medeni cephe teşkil ederek teyit olunması lazımdır. Muallim arkadaşlar zahiri iftirakın bile mesuliyetine katlanmak istemediler. Birlik teşkilatı kolayca hu-

32 "Muallimler Kongresi", **Hâkimiyyet-i Milliye**, No: 1204, 27 Ağustos 1924, s. 1; "Muallimler Kongresi", **Hâkimiyyet-i Milliye**, No: 1208, 31 Ağustos 1924, s. 4; "Muallimler Kongresinin Dünkü İçtimalı", **Cumhuriyet**, No: 110, 27 Ağustos 1924, s. 3; "Türkiye Muallimler Birliği Esas Nizamnamesinin Metni", **Akşam**, No: 2117, 31 Ağustos 1340, s. 4; "Muallimler Kongresi", **Tevhid-i Efkâr**, No: 1139, 27 Ağustos 1340, s. 2.

33 "Türkiye Muallimler Birliği Bir Beyanname Neşretti", **Cumhuriyet**, No: 117, 4 Eylül 1924, s. 3.

34 "İstanbul Muallimleri Dün Resmen Birliğe İltihak Etti", **Cumhuriyet**, No: 443, 3 Ağustos 1925, s. 1.

35 "Birlik Şuunu", **Muallimler Birliği**, S 2, Ağustos 1925, s. 85-86.

sule geldi. Şimdi müttehit bir kitle halinde faaliyet devresi başlıyor. Bundan sonraki nüshalarımızda yapılan işleri yazacağız. Birleşmedeki millî ve içtimai faide bariz bir hakikat gibi daha iyi anlaşılacaktır³⁶.

Türkiye Muallimler Birliğine iltihak eden İstanbul Muallimler Birliği 2 Ağustos 1925 tarihinde Dârülfünûn konferans salonunda bir toplantı gerçekleştirmiştir. Toplantıda Ankara Muallimler Birliği genel merkez azalarından Sivas Milletvekili Rahmi Bey başkanlığa geçmiş ve Kemal Zülfü ve Cemal Bey'ler de kâtiplik vazifesini üstlenmişlerdir. Akabinde idare heyeti seçimleri gerçekleştirilmiştir. Dârülfünûn müderrislerinden Ali Haydar ve Muhammet Emin Bey'ler, Fezziye Mektebi Müdürü Nakiye Hanım, Kandilli Kız Orta Mektep Müdürü Akil Bey, İstanbul Numune Mektebi müdürlerinden Kemal Zülfü Bey, Göztepe Mektebi Müdürü Hacı Tahir Bey ve Naciye Hanım oy çokluğu ile idare heyeti azalıklarına seçilmişlerdir³⁷.

3. TÜRKİYE MUALLİMLER BİRLİĞİNİN FEDERASYONA DÖNÜŞMESİ VE LAĞVI

1924 ve 1925 yılları genel kongrelerinde küçümsenemeyecek gayretler neticesinde Türkiye Muallimler Birliği adı altında birleşen Dernek, bu yapısını ancak dört sene kadar koruyabilmiştir. 26 Ağustos 1928 tarihinde -1928 yılı genel kongresinin son günü- Birlik, yasasında yapılan değişiklikle “konfederasyon” usulüne dönüştürülmüştür. Bu değişiklikle artık “Türkiye Cumhuriyeti Muallimler Birlikleri Federasyonu” adını alan Birlik, mutemetlik usulü ile idare olunmaya başlanmıştır³⁸. Mutemetlik makamında ise 1928 genel kongresince seçilen İzmir Lisesi Müdürü Mithat Bey yer almaktadır. Mithat Bey'in yardımcılığında ise mutemet yardımcılığı sıfatıyla Kütüphaneler Müdürü Hasan Bey bulunmaktadır³⁹.

36 “Muallimler Birliği Teşkilatı”, **Muallimler Mecmuası**, S 33, Eylül 1925, s. 1496.

37 “Birlik Şunu”, **Muallimler Birliği**, S 2, Ağustos 1925, s. 86.

38 “T.C. Muallimler Birlikleri Federasyonu Yasası”, **Muallimler Mecmuası**, S 8, 15 Mayıs 1930, s. 238.

39 “Muallimler Birliği Kongresi”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 2563, 28 Ağustos 1928, s. 3. Mutemet, birliklerin hükümet nezdindeki sorumlusu olacaktır. Görevi ise birliklerden gelecek evrakı ve gerçekleştirecek müracaatları takip etmektir. Mutemetliğin senelik giderleri kongrece tespit edilecektir. Masrafları ise federasyona dâhil olan birliklerden karşılanacaktır. Mutemetlik iki senede bir Ankara’da toplanacaktır. Toplanma zamanı ise Ağustos ayının ilk haftasıdır. “Türkiye Muallim Birlikleri 5’inci Kongresi Yaklaşırken”, **Muallimler Mecmuası**, S 8, 15 Mayıs 1930, s. 237-239.

Bu dönüşümün ardından, Türkiye Cumhuriyeti Muallimler Birlikleri Federasyonu Yasası adıyla kısa bir yasa oluşturulmuştur. Yasa iki yıl kadar sonra Muallimler Cemiyetinin yayın organı olan *Muallimler Mecmuası*'nda yayınlanmıştır. Bir buçuk sayfa kadar olan bu yasa, Türkiye Muallimler Birliği yasaının tadil edilmiş halidir. Farkı ise, Birliğin konfederasyon niteliğini ön plana çıkaran maddeleri ihtiva ediyor olması.

Yasanın ilk maddesinde “*Türkiye Muallimler Birliği ikinci maddede zikredilen esasları kabul ederek bu esaslar dâhilinde faaliyette bulunmak üzere resmen teşekkül etmiş mahallî muallim birliklerinden müteşekkil bir federasyondur*” denilmektedir. Taşra birliklerinin federatif yapıya kavuşması için âza mevcudunun en az 50 olması gerekmektedir. Birlik idarelerinde görev yapacakların da muallim ve müdür olmaları ve hâlihazırda görev başında bulunmaları zaruridir. Bu esaslara bağlı olmak şartıyla kurulan birlikler dâhilî yasalarını oluşturacaklar ve faaliyetlerinde serbest kalacaklardır⁴⁰.

Türkiye Muallimler Birliğinin konfederasyona dönüşmesinin ardından birbirinden bağımsız birlikler ortaya çıkmaya başlamıştır. 1930 senesi başlarında bağımsız birlik sayısı 16’dır⁴¹. Bu birlikler arasında en dikkat çekicisi ise aynı zamanda en eskisi olan İstanbul Muallimler Birliğidir. İstanbul Muallimler Birliği, Türkiye Muallimler Birliğinin her anlamda vârisi konumundadır. Bu tarihten itibaren kaynaklarda muallim örgütlenmesi ile ilgili daha çok İstanbul Muallimler Birliğinin adı geçmektedir.

İstanbul Muallimler Birliği ilk andan itibaren özerk faaliyet yürüten bir sistemi savunmasına rağmen bu yeni durum onu da memnun etmemiştir. Zira o tarihte İstanbul’da Muallimler Cemiyetinden kalan tek şey bir binadan ibaretti. Bu ortam içerisinde İstanbul Muallimler Birliği azaları, 12 Nisan 1929 tarihinde Dârülfünûn konferans salonunda toplanarak idare heyeti seçimlerini gerçekleştirmişlerdir. Bu tarihten sonra tekrar müstakil olarak faaliyete geçecek olan İstanbul Muallimler Birliği federasyon esasları dâhilinde bir de yasa hazırlamıştır⁴². Bu durum Türkiye Muallimler Birliğinin fiilen çöküşü anlamına gelmektedir. 1936 yılına kadar devam eden süreçte ise Türkiye Muallimler Birliğinin bakiyesi olan birlikler, Türk Ocaklarının ardından Gazeteciler Cemiyeti, Talebe Birlikleri, Türk Kadınlar Birliği ve Mason Derneği ile birlikte lağvedilmek durumunda kalacaktır.

40 “T.C. Muallimler Birlikleri Federasyonu Yasası”, **Muallimler Mecmuası**, S 8, 15 Mayıs 1930, s. 238.

41 “Türkiye Muallim Birlikleri”, **Muallimler Mecmuası**, S 17, 15 Mart 1931, s. 224.

42 “İstanbul Muallimler Birliği 930 Kongresi”, **Muallimler Mecmuası**, S 12, 15 Teşrînsânî 1930, s. 63-64.

Dernekler açısından bu kırılmayı 1927 yılına kadar geri götürmek mümkündür. Cumhuriyet Halk Fırkası bu tarihe kadar kendisini destekleyen derneklere yardımda bulunmuştur. Aleyhte davranan dernek, birlik ve vakıf gibi kuruluşlar ise pek varlık gösterememişlerdir. Şeyh Sait İsyanı ve sonrasında çıkarılan Takrir-i Sükûn ve Hıyanet-i Vataniye Kanunları ile bu ayırım yavaş yavaş ortadan kalkmaya başlamıştır. Fırkanın sivil toplum kuruluşları üzerinde kontrol kurma gayreti bundan sonra artarak devam etmiştir. Bu doğrultuda 1927 yılı genel kongresinde kabul edilen tüzüğüne eklenen bir madde ile derneklerin yönetimine doğrudan müdahale etme hakkı kazanmıştır⁴³.

Devam eden süreçte Serbest Cumhuriyet Fırkasının kurulması ve devrin en etkili kuruluşlarından olan Türk Ocaklarının buna destek vermesi Halk Fırkasının dikkatinden kaçmamıştır. Zira o devirde 276 şube ve 32 bin üye ile faaliyet gösteren Türk Ocaklarının potansiyeli küçümsenemeyecek bir seviyededir. Aynı tarihte Cumhuriyet Halk Fırkasının 4 bin üyesinin olduğu düşünülürse bu durum çok daha iyi anlaşılacaktır. Cumhuriyet Halk Fırkası teftiş heyetinin verdiği raporlar da bu doğrultudadır. Hatta Ocakların teşkilatlandığı yerlerde Fırka kendine yer dahi bulamamaktadır. Ocağın bu potansiyeli ve burada konumuz olmadığı için saymadığımız diğer bazı sebeplerden dolayı Türk Ocakları 1931 yılında kendini lağvetmek durumunda kalmıştır⁴⁴. 1931-1935 yılları arası dönemde ise bu süreç Gazeteciler Cemiyeti, Talebe Birlikleri, Türk Kadınlar Birliği, Mason Derneği ve nihayet Türkiye Muallimler Birliğinin faaliyetlerine son vermesi ile devam etmiştir⁴⁵. Süreç, zikredilen kuruluşların kendilerini fesh etmeleri ile gerçekleşse de aslında durum tam olarak böyle değildir. Demokrat Parti döneminde meclise yansıyan müzakereler bu konuda araştırmacıları aydınlatabilir niteliktedir⁴⁶.

43 Ahmet Özkiraz-M. Nazan Arslanel, “Türkiye’de 1945-1960 Döneminde Sivil Toplum Örgütlerinin Varlığı Meselesi”, **Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, C 10, S 1, Tokat 2015, s. 24-25.

44 Türk Ocaklarının kapatılması ile ilgili detaylı bilgi için bk. Yusuf Bayraktutan, **Türk Fikri Tarihinde Modernleşme, Milliyetçilik ve Türk Ocakları**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1996.

45 Ahmet Toksoy, “Türk Devleti’nin Fikir Kaynağı Türk Ocakları ve Atatürk”, **Türk Yurdu**, S 283, Mart 2011, s. 206-209; Yusuf Sarımay, **Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları**, Ötüken Yay., İstanbul 2004, s. 70; Füsün Üstel, **İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)**, İletişim Yay., İstanbul 1997, s. 359.

46 **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre 9, C 9, Birleşim 109, 6 Ağustos 1951, s. 578-579, 583, 606, 615, 616, 618, 619. Mason Dernekleri ile birlikte Türkiye Muallimler Birliğinin de kapatılması konusu için bk. Kemalettin Apak, **Ana Çizgileriyle Türkiye’deki Masonluk Tarihi**, İstanbul 1958, s. 163-164.

Cumhuriyetin ilk yıllarında 1923-1927 tarihleri arasında gelişme gösteren sivil toplum kuruluşları⁴⁷ için 1931-1936 yılları arası dönem Hamdullah Suphi Bey'in tabiri ile “zorunlu bir intihar dönemi” olmuştur⁴⁸. Halk Fırkasının parti-devlet bütünleşmesi doğrultusunda sivil toplum kuruluşlarını Fırka çatısı altında birleştirme politikası tüm derneklerde olduğu gibi muallim örgütlerinin de sonunu hazırlamıştır. Bu doğrultuda Türkiye Muallimler Birliğinin son bakiyesi olan İstanbul Muallimler Birliği 1935-1936 eğitim öğretim senesinde daha önce Bakanlar Kurulunun kendisine tahsis ettiği merkez binasını boşaltarak kendisini fesh etmek durumunda kalmıştır⁴⁹. Böylece 1908 yılında başlayan ve 1923-1927 yılları arasında zirve yapan muallimlerin dernekleşmesi süreci 1936-1947 yılları arasında kayıp bir döneme girmiştir. 1947 senesi ise öğretmenlerin tekrar örgütlenmeye başladığı yıldır. Bu doğrultuda Trabzon, Erzurum⁵⁰, İzmir ve Sivas'ta yerel öğretmen dernekleri kurulmaya başladığı görülmektedir⁵¹. Böylece on yılı aşkın bir aradan sonra ülkemizde muallim örgütlenmesi tekrar başlamıştır.

4. TÜRKİYE MUALLİMLER BİRLİĞİNİN FAALİYETLERİ

Türkiye Muallimler Birliğinin Sosyo-Kültürel ve İdeolojik Faaliyetleri

Mustafa Kemal Atatürk'ün ve onun önderliğinde hükümet üyelerinin en temel gayesi laik, millî ve modern (batılı) bir vatandaş kitlesi oluşturmaktır. Bu doğrultuda hükümet, gerçekleştirdiği inkılaplar ve aldığı kararlarla kendi kadroları ve sivil toplum kuruluşları vasıtası ile bunu daima teşvik etmiştir. Türkiye Muallimler Birliği de bu doğrultuda faaliyet gösteren sivil kuruluşlarından biridir. Birliğin bir muallim örgütü olması ve Anadolu'nun çoğu yerinde

47 François Georgeon, **Osmanlı-Türk Modernleşmesi (1900-1930)**, çev. Ali Berktaş, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2006, s. 71.

48 **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre 9, C 9, Birleşim 109, 6 Ağustos 1951, s. 614. Bu konuda Zafer Toprak'ın “Türkiye’de Sol Faşizm ya da Otoriter Modernizm (1923-1946)” isimli makalesine bakılabilir.

49 **BCA.**, BME, 30/10/139/977/6; “Öğretmenler Derneği”, **Öğretmen Dünyası**, S 48, Aralık 1983, s. 3; Özgür Mert, **Türkiye’de Öğretmenlerin Örgütlenme Faaliyetleri ve Fikir Eylemleri (1960-1980)**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Isparta 2013. s. 36. Derneklerin kapatılması ile ilgili bk. Taner Timur, **Türk Devrimi ve Sonrası**, İmge Kitabevi, İstanbul 1990, s. 151.

50 Erzurum Muallimler Birliği ile ilgili bk. Pustu, “Erzurum Muallimler Birliği ve Yayın Organı Olan (Erzurum) Muallimler Birliği Mecmuası”, **Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C 14, S 3, Manisa 2016, ss. 185-204.

51 Mert, **a.g.t.**, s. 40-41.

teşkilatının bulunması bu açıdan önemli bir potansiyel arz etmektedir. Dönemde aynı amaca hizmet eden pek çok sivil toplum kuruluşu olmasına rağmen bu potansiyeli sebebiyle Türkiye Muallimler Birliği diğerlerinden bir adım öndedir.

Konferanslar, müsamereler, sergiler ve tetkik seyahatleri tertip etmek; kütüphaneler kurmak, eğitsel içerikli sinema filmleri tedarik etmek, tiyatro ve temsiller gerçekleştirmek, eğitsel ve kültürel içerikli yayımlar yapmak Birliğin bu doğrultuda giriştiği önemli faaliyetlerdendir. “İrşat ve tenvir” hususunda Birliğin gerçekleştirdiği en önemli girişim ise Halk Dershanelerinin vücuda getirilmesi ve İrşat Heyetlerinin oluşturulmasıdır.

Bu doğrultuda Birlik çatısı altında ilk olarak 1923 senesinde Nakşibendi Erkek Mektebinde esnaf ve halk için bir Halk Dershanesi teşkil edilmiştir⁵². Türkiye Muallimler Birliğinin 22 Ağustos 1924 tarihli genel kongresinde alınan kararlar taşra birliklerini kendine bağlamasının ardından Halk Dershaneleri giderek yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu doğrultuda Türkiye Muallimler Birliği Genel Merkezi, şubelere iletilmek üzere bir talimatname kaleme almıştır. Talimatnamede bağlı şubelerden buldukları yerlerde Halk Dershaneleri oluşturmaları talep edilmiştir. Halk Dershanelerinin en temel gayesi ise halkı okutmak ve eğitim seviyelerini yükseltmektir. Talimatnamede, dershanelerin işleyiş tarzı ve uyulması gereken kurallar ayrıntılı olarak gösterilmiştir⁵³.

Dershaneler hükümet kanadından da destek görmüştür. Hükümetin verdiği destekle ilk etapta 39 vilayette 105’in üzerinde Halk Dershanesi açılmıştır. Her türlü yokluğa rağmen ilk yıllarda bu mekteplere yedi-sekiz bin talebenin kaydolduğu bilinmektedir. Dershane adedi ve derslere devam eden talebe sayısı ilerleyen yıllarda katlanarak artacak ve Mustafa Necati Bey’in belirttiğine göre 50 bini bulacaktır⁵⁴.

Türkiye Muallimler Birliğinin inkılapların halka anlatılması doğrultusunda giriştiği bir diğer önemli teşebbüs “irşat ve tenvir” faaliyetleridir. Bu doğrultuda Birlik çatısı altında bütün memleketi kapsayan bir irşat teşkilatı vücuda getirilmiştir. Taşra şubelerinde de bunun altyapısı oluşturularak bir

52 “Halk Dershanesi”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 976, 25 Teşrînisânî 1923, s. 3.

53 “Muallimler Birliği Halk Dershaneleri Talimatnamesi”, **Muallimler Birliği**, S 3, Eylül 1341, s. 134-135.

54 “Muallimler Birliği 1926 senesi Umumi Kongresi”, **Muallimler Birliği**, S 14, Ağustos 1926, s. 609- 611; “Halk Dershaneleri Çırac ve Gece Mektepleri”, **Muallimler Birliği**, S 1, Temmuz 1925, s. 22.

irşat programı kaleme alınmıştır. Bu doğrultuda Türkiye Muallimler Birliği Genel Merkezinde ve şubelerinde irşat heyetleri oluşturulmuştur. Oluşturulan heyetler konferanslar, sinema etkinlikleri düzenleyecek ve kütüphaneler tesis ederek faaliyetlerini yürütecektir. Buna ek olarak birlik yayın faaliyetlerinde bulunacaktır⁵⁵.

Şube birliklerine iletilen talimatnameye göre şehir ve kasaba merkezlerinde bulunan muallimler yaz aylarında asgari dört köyü ziyaret ederek buralarda irşat faaliyetlerinde bulunmak durumundadır. İrşat faaliyetlerinin yanında gidilen köylerde örf ve âdetler, önemli eserler, dille ilgili dikkat çekici detaylar tespit edilerek rapor hâlinde genel merkeze iletilecektir. Bu sayede köylü bilgilendirilirken aynı zamanda köyler etüt edilerek mevcut kültürel birikim saptanmış olacaktır. Köylerde sıtma, frengi ve sair bu gibi hastalıkların Türk ırkı üzerinde yaptığı tahribat köylüye anlayacakları bir şekilde izah olunacak ve batıl inançlar yerine ilaç kullanımının önemi vurgulanacaktır. Seyahatlerde nüfusun çoğaltılması için gayret etmenin önemi anlatılacak; çocuk bakımı ve çocukların hastalıklardan korunması için halk bilgilendirilecektir. Modern ve ilmî usullerle yapılacak ziraatın memleketin kalkınmasına fayda getireceği de vurgulanan konular arasındadır. Önemle üzerinde durulan bir diğer mesele ise ordunun önemi, kutsallığı ve gerekliliğinin halka izah edilmesidir. Bu faaliyetler sırasında dikkat çekecek derecede zekâ sahibi talebeler tespit edilerek parasız ve yatılı olarak şehir okullarında eğitimlerine devam etmeleri sağlanacaktır⁵⁶.

Türkiye Muallimler Birliğinin inkılaplar doğrultusunda giriştiği bir diğer faaliyet Harf İnkılabı sonrası Latin Harflerinin halka öğretilmesi olmuştur. Latin Harfleri konusu -inkılabın ilanından yaklaşık iki yıl kadar önce- 15 Temmuz 1926 tarihli Türkiye Muallimler Birliği genel kongresinde gündem olmuştur;⁵⁷ ancak bu konuda herhangi bir hazırlık olmadığından bir sonraki kongreye ertelenmiştir⁵⁸. 1927 senesi kongresi için hazırlık yapılsa da kongrenin toplanamaması nedeniyle bu konu 1928 yılına sarkmıştır. 1928 senesi genel kongresinde ise kongrenin en önemli gündem maddesi Latin Harflerinin kabulü ve öğretilmesi mevzuudur.⁵⁹

55 “İrşat Programı”, **Muallimler Birliği**, S 2, Ağustos 1925, s. 88- 89.

56 Aynı yer, s. 91-92.

57 “Muallimler Birliği Umumî Kongresi”, **Muallimler Birliği**, S 13, Temmuz 1926, s. 572.

58 “Muallimler Birliği 1926 Senesi Umumi Kongresi”, **Muallimler Birliği**, S 14, Ağustos 1926, s. 626.

59 “Muallimler Birliği Dördüncü Kongresi Dün Akdedildi”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 2561, 26 Ağustos 1928, s. 2; “Muallimlerimizin Yeni Vazifesi”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 2563, 28 Ağustos 1928, s. 1.

Türkiye Muallimler Birliğinin Gelir Kaynakları ve İktisadi Faaliyetleri

Türkiye Muallimler Birliği her ne kadar hükümetin bir kolu gibi çalışsa da aslında özerk bir yapı arz etmektedir. Dolayısıyla gerçekleştirdiği faaliyetlerin giderlerini ekseriyetle kendi bütçesinden karşılamak durumunda kalmıştır. Buna rağmen Birliğe hükümetin maddî olarak destek sağladığı da bilinmektedir⁶⁰. Birlik gelirlerinin temeli âza kaydında bir defaya mahsus olmak üzere âzadan alınan duhuliyelerle her ay alınan aidatlara dayanmaktadır. Bunun yanında gerçekleştirilen konferans ve müsamere gibi etkinliklerden de gelir elde edilmektedir. Yine hayır sahiplerinin yardımları ve birlikler tarafından neşredilen mecmua ve kitap hasılatları da gelir kalemlerindedir⁶¹. Birliğin gider kalemleri ise kongre ve diğer etkinliklere giden temsilcilerin harcırahları, posta ve telgraf gibi haberleşme giderleri, kırtasiye giderleri ile ziyafet ve etkinliklere harcanan paralardır⁶².

Türkiye Muallimler Birliğinin iktisadî olarak üzerinde durduğu en önemli konu azasını tasarruf konusunda yönlendirmek hususundadır. Zira XX. yüzyılın başlarında dünya siyasetine yön veren en önemli unsurların başında servet gelmektedir. Bu ortam içerisinde millî ve güçlü bir ekonomi kurmak devlet ve millet için bir zaruret arz etmektedir. Bu doğrultuda her ferдин hiç olmazsa ihtiyaçlarını karşılayacak kadar bir servete sahip olması veya bunun için çalışması kendisi ve vatani için bir gerekliliktir⁶³. Bu amaçla Türkiye Muallimler Birliğine bağlı olarak “tasarruf sandıkları” teşkil edilmiş ve bunun için bir de nizamname kaleme alınmıştır⁶⁴.

Yine bu doğrultuda 1926 senesi kongresinde muallimleri iktisadî olarak güçlendirmek amacıyla birlik çatısı altında bir “muallimler bankası” teşkil edilmesi fikri gündeme gelmiştir.⁶⁵ Yapılan müzakereler neticesinde muallim-

60 **BCA.**, 080/18/29/35/15.

61 “Yasa”, **Muallimler Birliği**, S 2, Ağustos 1925, s. 83.

62 “Senelik Hulusa-i Hesabat Cetveli”, **Çanakkale Muallimler Birliği**, S 3, 24 Temmuz 1341, s. 16. “Kale Muallimler Birliği 1341 Kongresi Tarafından Tespit Edilen Dâhili Nizamname”, **Çanakkale Muallimler Birliği**, S 4, 15 Ağustos 1341, s. 11.

63 “Mekteplerde Tasarruf Sandıkları”, **Muallimler Mecmuası**, S 20, Nisan 1924, s. 555.

64 **Tasarruf ve Yardım Sandıkları Nizamnamesi**, (1926 Senesi Umumi Kongrece Muadil Şeklidir), Matbaa-i Ebüzziya, byy., 1926, s. 3; “Türkiye Muallimler Birliği Tasarruf ve Yardım Sandıklarına Ait Nizamname”, **Muallimler Birliği**, S 3, Eylül 1341, s. 135-136.

65 “Muallimler Birliği Umumi Kongresi”, **Muallimler Birliği**, S 13, Temmuz 1926, s. 572; “Muallimler Birliği Kongresi”, **Akşam**, No: 2779, 10 Temmuz 1926, s. 2.

ler bankası oluşturulmasına karar vermiştir⁶⁶. Bunun için bankacılardan oluşan uzman bir heyet dahi kurulmuştur⁶⁷. 1927 senesi Mart ayı ortalarında Türkiye Muallimler Birliği genel merkezinde bu heyetin katılımı ile bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Toplantıda, kurulması düşünülen bankanın kredi kooperatifi şeklinde olmasına karar verilmiş; ayrıca banka nizamnamesinin hazırlanması için bir de komisyon oluşturulmuştur. Komisyonda, Emlak Bankası meclis idare âzasından Rauf, Ziraat Bankası genel müdürlerinden Sahib Nizami ve Kütahya Milletvekili Cevdet İzrap Beyler yer almaktadır⁶⁸. Bu girişimlere rağmen muallimler bankası oluşturulması işi gecikmiş; hatta Temmuz 1928 genel kongresinde dahi gündeme alınmamıştır. Bütçe yeterli olmadığından uygun bir vakitte bu konunun tekrar gündeme alınacağı belirtilerek muallimler bankası teşkili konusu sürüncemede bırakılmıştır⁶⁹.

Türkiye Muallimler Birliğinin Neşriyat Faaliyetleri

Türkiye Muallimler Birliği, *Muallimler Birliği* adında alanında öncü bir mecmua neşretmiştir⁷⁰. Aylık olarak neşredilen mecmua Temmuz 1925 ve Nisan 1927 tarihleri arasında iki yıl süresince yayın hayatına devam edebilmiş ve bu süre zarfında 22 sayı yayımlanabilmiştir. Sayılarından anlaşılacağına göre yazı ve idare yeri Türkiye Muallimler Birliği Genel Merkezidir. Bunun yanında Ankara'da Karaoğlan Çarşısı'ndaki İstanbul Kütüphanesi ve İstanbul'da Bab-ı Ali karşısındaki Muallimler Kütüphanesi bugünkü anlamda bayilikleri diyebileceğimiz en bilinen dağıtım yerleridir. Diğer şehirlerde de bu tarz dağıtım yerlerinin olması muhtemeldir. Mecmuanın okuyucuya ulaşmasının bir diğer yolu ise abonelik vasıtasıyladır. Genel olarak muallimlerin abone olduğu mecmua böylece adreslere posta ile iletilmekteydi.

66 “Dördüncü İçtima İkinci Celse-Muallimler Bankası Teşkili”, **Muallimler Birliği**, S 14, Ağustos 1926, s. 625; “Muallimler Birliği Umumi Kongresi”, **Muallimler Birliği**, S 13, Temmuz 1926, s. 571; “Muallimler Birliği Kongresinin Dördüncü İçtimaı”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 1807, 20 Temmuz 1926, s. 4; “Muallimler Birliği Kongresi Bugün Toplanıyor”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 1802, 15 Temmuz 1926, s. 1; “Muallimler Birliği Kongresi”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 1794, 7 Temmuz 1926, s. 3.

67 “Muallimler Birliği Bankası”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 1982, 12 Kânûnisânî 1927, s. 3

68 “Muallimler Bankası”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 2044, 15 Mart 1927, s. 3.

69 “Muallimler Kongresi”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 2562, 27 Ağustos 1928, s. 3.

70 *Muallimler Birliği* mecmuası hakkında daha detaylı bilgi için bk. Pustu, “Türkiye Muallimler Birliği Genel Merkezi ve Şubelerinin Neşrettiği Mecmualar”, **Çukurova Araştırmaları Dergisi**, C 3, S 2, ss. 56-91.

Muallimler Birliği mecmuasının ilk yedi sayısında mesul müdürü olarak Münif Kemal Bey'in ismi bulunmaktadır. Mecmuanın Ocak 1926 tarihli 7. sayısında ise Münif Kemal Bey'in meşguliyetinden dolayı mecmuanın müdüriyetinden istifa ettiği bilgisi yer almaktadır. İçerikte, 8. nüshadan itibaren neşrinin genel merkez heyeti ikinci başkanı Refet ve genel sekreter İzzet Ulvi Beyler tarafından gerçekleştirileceği bilgisi yer almaktadır⁷¹. Buna rağmen mecmuanın son sayısına (Nisan 1927 tarihli 22'nci sayısına) kadar mesul müdürü olarak Münif Kemal Bey'in ismi geçmektedir.

Mecmuanın basım yeri de süreç içerisinde farklılık göstermiştir. İlk 9 sayıya kadar İstanbul Yeni Matbaada basılan mecmuanın 10. sayısı İstanbul Yeni Ses Matbaasında; 11. sayıdan 15. sayıya kadar ise (Bab-ı Ali Ebussud Caddesinde bulunan) Halk Matbaasında tab ettirilmiştir. Sonraki sayıların -16. sayı da dâhil olmak üzere- basım yeri ise Ebuzziya Matbaasıdır. 15 sayısı 47 sayfadan oluşan mecmuanın 11 ve 12. sayıları 33 sayfa olarak yayımlanmıştır. Genel olarak sayıları müstakil olarak çıkarken bunun tek istisnası 19 ve 20. nüshalar olmuştur. Bunlar 60'ı aşkın sayfa sayısı ile aynı kapak içerisinde neşredilmiştir.

Mecmua, muallimler arasından hakikî ve tam bir birlikteliğin sağlanmasını amaçlamaktadır. Diğer bir gayesi ise “cehalet”, “taassup” ve “riyaya” karşı savaştır. Bunun yanında meslekî, ilmî, edebî ve eğitsel alanlarda faaliyetler göstererek topluma öncü olacaktır. Bu yolda mecmua kısaca “az söz çok iş” prensibini izleyeceğini belirtmiştir⁷². Mecmuanın içeriğine bakıldığında ise ilmî, kültürel, felsefî, sosyal, sıhî ve eğitimle ilgili yazıların yer aldığı görülecektir. Birlik faaliyetleri ile ilgili haberler de mecmuanın sayfalarına taşıdığı içeriklerdendir. Bunun yanında sayfalarında maarif alanında çıkarılan kanun ve yönetmelik gibi mevzuatlara da yer verilmiştir.

5. TÜRKİYE MUALLİMLER BİRLİĞİNİN KONGRELERİ

Türkiye Muallimler Birliğinin ilk genel kongresi 1924 senesinde gerçekleştirilmiştir. 1924 senesi öncesinde de kongreler olmasına rağmen bunlar yerel nitelik arz etmektedir. Bu kongrelerden bazıları genel diye nitelense de katılım oranı ve alınan kararlar bakımında genellikle uzak bir mahiyettedir. Birlik, 1925, 1926 ve 1928 yıllarında da geniş katılımlı genel

71 “Muallimler Birliği Mecmuası Müdürü”, **Muallimler Birliği**, S 7, Kânûnisânî 1926, s. 321.

72 “Muallimler Birliği Diyor ki,” **Muallimler Birliği**, S 1, Temmuz 1341, s. 2.

kongreler gerçekleştirmiştir. 1927 yılında dönemin gazetelerinde kongrenin gerçekleştiğine dair bazı haberler çıksa da bu yıl Birlik kongresi toplanamamıştır. Bunu Ağustos 1928 tarihli *Ayın Tarihi* mecmuasından anlamaktayız. 1928 tarihli genel kongrenin Birliğin dördüncü genel kongresi olması da bunu destekler niteliktedir⁷³.

Türkiye Muallime ve Muallimler Derneğinin 9 Kasım 1923 Tarihli Kongresi: Kongre, 9 Kasım tarihinde dönemin İskân Bakanı Necati Bey'in başkanlığında toplanmıştır. Kongrede kâtiplik vazifelerini muallimlerden İsmet ve Şeref Beyler yerine getirmişlerdir⁷⁴. Kongrede idare heyeti seçimleri gerçekleştirmiştir. Gerçekleştirilen seçimler neticesinde Sivas Milletvekili Rahmi Bey, Kız Lisesi muallimlerinden Şahver Hanım, Ulucanlar Mektebi başmuallimi Mithat Bey, Dârümuallimîn muallimlerinden Mürteza Bey, Münif Kemal Bey ve Nüzhet Haşim Bey ile Saruhan Milletvekili Vasıf Bey idare heyeti azalıklarına seçilmiştir. Oluşturulan yeni idare heyeti Vasıf Bey'i başkanlığa, Nüzhet Haşim Bey'i kâtipliğe ve Münif Kemal Bey'i de veznedarlık vazifesine seçmiştir⁷⁵.

Türkiye Muallimler Birliğinin Birinci Genel Kongresi (22-29 Ağustos 1924): Kongre, Ankara'da Türk Ocağı binasında gerçekleşmiştir⁷⁶. Türkiye'nin çeşitli yerlerinden gelen 70 âzanın katılımı ile açılan⁷⁷ kongrenin açılış oturumunda Mustafa Kemal ve eşleri Latife Hanım, Başbakan İsmet Paşa ve eşleri, Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa ve Bakanlar Kurulu üyeleri hazır bulunmuşlardır. Kongrede, Eğitim Bakanı Vasıf Bey katılımcılara hitaben bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında, Selçuklu ve Osmanlı sultanları zamanında, padişahların ve "cahil mutaassıp zümrenin", milleti Arap ve Acem etkisi altında bıraktığını belirtmiştir. Devamında Fransız İnkılabı ile

73 "Muallimler Birliği Dördüncü Kongresi", *Ayın Tarihi*, C 17, Matbuat Müdüriyet-i Umumiyesi Yay., Ankara 1928, s. 3663. Pustu, *a.g.t.* s. 42.

74 "Muallimler Kongresi", *Hâkimiyet-i Milliye*, No: 963, 9 Teşrînisânî 1923, s. 4; "Muallimler Kongresi", *Hâkimiyet-i Milliye*, No: 964, 11 Teşrînisânî 1923, s. 4.

75 "Muallimler Kongresi", *Hâkimiyet-i Milliye*, No: 964, 11 Teşrînisânî 1923, s. 4.

76 "Gazi Paşa'nın Muallimlere Bir Hitabı", *Cumhuriyet*, No: 109, 26 Ağustos 1924, s. 1; "Türkiye Muallimler Birliği Kongresi", *Ayın Tarihi*, C 4, Matbuat Müdüriyet-i Umumiyesi Yay., Ankara 1340, s. 221; "Muallimler Birliği Kongresi", *Cumhuriyet*, No: 101, 18 Ağustos 1924, s. 2; "Muallimler Kongresi Cuma Günü Küşat Ediliyor", *Tevhid-i Efkâr*, No: 1132, 20 Ağustos 1340 (1924), s. 2.

77 "Türkiye Muallimler Birliği Kongresi", *Ayın Tarihi*, C 4, Matbuat Müdüriyet-i Umumiyesi Yay., Ankara 1340, s. 217; "Gazi Paşa'nın Muallimlere Bir Hitabı", *Cumhuriyet*, No: 109, 26 Ağustos 1924, s. 1.

memlekette yeni bir sürece girildiğini ve bu süreçte muallimlere önemli görevler düştüğünü vurgulamıştır. Ardından kongre başkanlığı seçimine geçilmiş ve bu vazife dönemin Adalet Bakanı olan Mustafa Necati Bey'e tevdi edilmiştir. Başkan vekilliklerinde ise Ordu temsilcisi Nüzhet Haşım Bey ile İstanbul temsilcisi Nakiye Hanım yer almaktadır⁷⁸.

Kongrede, muallimlerin maaşları, yararlılık gösteren muallimlerin ödüllendirilmesi, muallim çocuklarının yatılı mekteplere kabulü ve muallimlerin ulaşım araçlarından yüzde elli oranında indirimli yararlanmaları konuları görüşülmüştür. Yine emeklilik için gerekli sürenin 20 yıl olması; 15 yılını dolduranların emekliliğini isteyebilmeleri, İlk Tedrisat Kanunu'nun 1925 Ocak ayından önce çıkartılması,⁷⁹ köylerde eğitimsiz kalan kız çocuklarının eğitilmesi ve gündüzleri çalışmak zorunda olan çocuklar için gece mektepleri açılması da gündeme gelen konulardandır⁸⁰.

Kongrenin son işi ise idare heyeti ve haysiyet divanı ile ilmî heyet seçimlerini gerçekleştirmek olmuştur. Buna göre yapılan seçimlerde belirtilen vazifelere getirilenler şu şekildedir: *İdare heyeti*: Adliye Vekili Necati Bey, Sıdika Selman Hanım⁸¹, Faik Doğan Bey, Refet Bey, Kemalettin Kami Bey, Cenap Refik Bey, Nüzhet Haşım Bey, Refet Bey, Nazım Bey; *Haysiyet Divanı*: Nafia Vekili Süleyman Sırrı Bey, Ahsen Ragıp Hanım, Nebizade Hamdi Bey, Nafi Atuf Bey ve Besim Atalay Bey; *Heyet-i ilmiye*: Belkıs Hanım, Abdülfeyyaz Tevfik Bey, Nafi Atuf Bey, Kadri Bey, Musa Kazım Bey, Faik Rüştü Bey, Fikri Bey, Nazım Bey, Refet Bey, Sivas Milletvekili Rahmi Bey ve Dârülfünûn Emini İsmail Hakkı Bey. Kongrenin ardından toplanan Türkiye Muallimler Birliği Genel Merkezi İdare Heyeti, genel başkanlığa Türkiye

78 “Türkiye Muallimler Birliği Kongresi Dün Küşat Edildi”, **Tevhid-i Efkâr**, No: 1135, 23 Ağustos 1340 (1924), s. 2; “Türkiye Muallimler Birliği Kongresi”, **Ayın Tarihi**, C 4, s. 217; “Muallimler Birliği Kongresi Açıldı”, **Cumhuriyet**, No: 106, 22 Ağustos 1340, s. 1-2; “Muallimler Kongresinde Maarif Vekilinin Nutku”, **Akşam**, No: 2112, 26 Ağustos 1924, s. 2.

79 “Muallimler Birliği Kongresinin İkinci İçtimai”, **Cumhuriyet**, No: 107, 24 Ağustos 1340, s. 3.. “Muallimlerin Askerliği Hakkında”, **Cumhuriyet**, No: 111, 28 Ağustos 1924, s. 3; “Birlik Kongresi”, **Cumhuriyet**, No: 112, 29 Ağustos 1924, s. 3.

80 “Muallimler Kongresi”, **Hâkimiyyet-i Milliye**, No: 1208, 31 Ağustos 1924, s. 2; “Muallimler Birliği Kongresinin Son İçtimai”, **Cumhuriyet**, No:113, 30 Ağustos 1924, s. 3; “Muallimler Birliği Azası” **Tevhid-i Efkâr**, No: 1140, 28 Ağustos 1340, s. 2; “Muallimler Kongresi”, **Tevhid-i Efkâr**, No: 1132, 30 Ağustos 1340, s. 2.

81 “Türkiye Muallimler Birliği Kongresi”, **Ayın Tarihi**, C 4, s. 215; “Ankara Muallimler Demeği'nin Dünkü İçtimai”, **Hâkimiyyet-i Milliye**, No: 1192, 12 Ağustos 1924, s. 2.

Muallimler Birliğine damgasını vuran Mustafa Necati Bey’i seçmiştir. Kâtib-i umumîliğe (genel sekreterliğe) Tekirdağ temsilcisi Refet Bey, veznedarlığa Ankara temsilcisi Sıdika Süleyman Hanım ve muhasebeciliğe de Bozok temsilcisi Faik Doğan Bey seçilmiştir⁸².

Türkiye Muallimler Birliğinin İkinci Genel Kongresi (2-8 Mayıs 1925): Kongre, Ankara’da Türk Ocağı binasında gerçekleştirilmiştir. Kongrede geçici başkanlık görevini eski Eğitim Bakanı Vasıf Bey üstlenmiştir. Başkan vekilliklerinde ise Bursa temsilcisi Nimet Hanım ile Ankara Maarif Müdürü Haydar Bey yer almıştır⁸³. Tespit edilebildiği kadarıyla kongreye 47 farklı ilden 65 temsilci katılmıştır⁸⁴. Latife Hanım ve dönemin Başbakanı İsmet İnönü de kongrenin katılımcıları arasındadır. İsmet İnönü ayrıca katılımcılara hitap etmiştir. Konuşmasında 3 Mart 1924 tarihinde çıkartılan “Tevhid-i Tedrisat Kanunu” üzerinde durmuştur. Dönemin şartlarında bunun dinsizlik olarak algılandığını belirten İnönü, bu algının ilerleyen yıllarda yıkılacağını; mevcut bu durumun yanlış anlamalardan kaynaklandığını belirtmiştir. İnönü, konuşmasında millî terbiye meselesine de yer vermiştir. Millî terbiyenin vatanî ve siyasî yönlerine dikkat çeken İnönü, toplumun çoğunluğunun Türk olduğuna vurgu yaparak verilecek eğitimin “dinî ve beynelmilel” değil “millî” olması gerektiğini vurgulamıştır⁸⁵.

Türkiye Muallimler Birliğinin Üçüncü Genel Kongresi (15-20 Temmuz 1926⁸⁶): Kongre, Cumhuriyet Halk Fırkası genel merkezinde gerçekleştirilmiştir⁸⁷. Tespit edildiği kadarıyla kongreye 221 temsilci katılmıştır⁸⁸. Toplan-

82 “Muallimler Kongresi”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 1208, 31 Ağustos 1924, s. 2; “Muallimler Kongresi”, **Tevhid-i Efkar**, No: 1132, 30 Ağustos 1340, s. 2; “Muallimler Birliği Kongresinin Son İctimai”, **Cumhuriyet**, 30 Ağustos 1924, No: 113, s. 3; “Türkiye Muallimler Birliği Kongresi”, **Aydın Tarihi**, C 4, s. 222; “Muallimler Birliği Azası”, **Tevhid-i Efkar**, No: 1140, 28 Ağustos 1340, s. 2.

83 **Muallimler Birliği Umumi Kongresi Zabıtları**, İstanbul 1341, s. 2. “Muallimler Birliği Kongresi Dün Açıldı”, **Cumhuriyet**, No: 354, 3 Mayıs 1925, s. 1.

84 “Muallimler Birliği 1926 Senesi Umumi Kongresi”, **Muallimler Birliği**, S 14, Ağustos 1926, s. 614.

85 **Muallimler Birliği 341 Senesi Kongre Murahhaslarına Hitaben İrat Buyrulan İsmet Paşa Hazretlerinin Nutukları**, Ankara 1925, s. 2-7.

86 “Türkiye Cumhuriyeti On Yıllık Maarif İşleri”, **Muallimler Mecmuası**, S 28-30, 5, 6, 7 1932, s. 275.

87 **Türkiye Cumhuriyeti Muallimler Birliği 1926 Senesi Umumi Kongresi Zabıtları**, Ankara 1927, s. 7; “Türkiye Muallimleri Memleket İçin Hakiki Bir Kudret ve Kuvvet Membaidır”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 1804, 17 Temmuz 1926, s. 1.

88 **Türkiye Cumhuriyeti Muallimler Birliği 1926 Senesi Umumi Kongresi Zabıtları**, Ankara 1927, s. 3-6; “Muallimler Birliği Kongresi”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 1794, 7

tıda en yaşlı âza olan Abdülfeyyaz Tevfik Bey geçici başkanlığa geçmiş;⁸⁹ Salihli temsilcisi Tezer Hanım ve Devrek temsilcisi Sabiha Hanım ise yine geçici olarak kâtiplik vazifelerini üstlenmişlerdir. Açılışın ardından katılımcılar, Prag sefiri Vasıf Bey'i kongre başkanlığına ve Talim ve Terbiye Dairesi Başkanı Emin Bey'i de birinci başkan yardımcılığına seçmiştir. Salihli temsilcisi Tezer ve Devrek temsilcisi Sabiha Hanımlar yerlerini korurken Bilecik temsilcisi Faik Reşit ve Akşehir temsilcisi Mithat Şakir Beyler ise kâtiplik vazifesine getirilen diğer kişilerdir⁹⁰.

Kongrede daha önce duyurulduğu gibi “Millî Terbiye” meselesi gündeme gelmiştir. Bu doğrultuda Ünye temsilcisi ve Dârülfünûn Müdürü Ali Haydar [Taner] Bey tarafından hazırlanan “Millî Terbiyeye Ait Rapor” okunmuştur. Devamında bu konuda görüşmelerde bulunularak millî terbiyenin ana hatları belirlenmeye çalışılmıştır. Yine bu doğrultuda faaliyet yürütmek üzere Kastamonu temsilcisi Rıfat Necdet Bey'in teklifi ile bir terbiye encümeni oluşturulmuştur. Oluşturulan encümende Niğde temsilcisi Mehmet Emin, Ünye temsilcisi Ali Haydar, Bursa temsilcisi Abdülfeyyaz Tevfik ve Alaiye temsilcisi Avni ile Kırklareli temsilcisi Doktor Fuat Beyler yer almaktadır⁹¹.

Kongrede gündeme gelen ve dikkat çeken bir diğer konu Eskişehir temsilcisi Abdülkadir Bey'in hükümet okullarından din derslerinin kaldırılmasını içeren teklifidir⁹². Teklif hakkında oturumda lehte veya aleyhte herhangi bir tartışma olmamıştır.

Kongrede, okullarda sınıf veya grup usullerinden hangisinin daha uygun olduğu konusu gündeme gelmiştir. Eğitim ve disiplinin sağlanması hususunda sınıf usulünün daha uygun olduğuna karar verilerek bu doğrultuda karar alınmıştır. Kongrede gündeme gelen bir diğer konu ilkokullardaki eğitim sü-

Temmuz 1926, s. 3; “Muallimler Birliği Kongresi Yarın Toplanıyor”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 1801, 14 Temmuz 1926, s. 5.

89 “Muallimler Birliği Kongresi Dün Senelik İçtimamı Akdetti”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 1803, 17 Temmuz 1926, s. 1; **Türkiye Cumhuriyeti Muallimler Birliği 1926 Senesi Umumi Kongresi Zabıtları**, s. 7.

90 “Muallimler Birliği 1926 Senesi Umumi Kongresi”, **Muallimler Birliği**, S 14, Ağustos 1926, s. 609.

91 “Muallimler Birliği 1926 Senesi Umumi Kongresi”, **Muallimler Birliği**, S 14, Ağustos 1926, s. 618-619; “Muallimler Birliği Umumi Kongresi”, **Muallimler Birliği**, S 13, Temmuz 1926, s. 571; “Muallimlerin Gazi Reis-i Cumhurumuza Tazimatı”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 1805, 18 Temmuz 1926, s. 3.

92 “Muallimler Birliği 1926 Senesi Umumi Kongresi”, **Muallimler Birliği**, S 14, Ağustos 1926, s. 625.

resi hakkındadır. Ünye temsilcisi Ali Haydar Bey, mevcut müddetin yeterli olmadığını kabul etmektedir, ancak sürenin artırılması ona göre sarsıntılara neden olacaktır. Çal temsilcisi Zeki Mesut Bey de Ali Haydar Bey'in fikirleri doğrultusunda görüşlerini belirtmiştir. Görüşmeler neticesinde ilk tahsilin beş sene olarak kalmasına karar verilmiştir⁹³.

Kongrede ayrıca, birliklerin muallim kulüpleri açabilmeleri, ilk tedrisat müfettişlerinin maaşlarını genel bütçeden alabilmeleri, muallimlerin tek tip üniforma ve kasket giymeleri ve muallimler bayramı olarak bir günün kabul edilmesi ile Halk Dershaneleri için uygun kitaplar yazılması konuları görüşülmüştür. Bunun yanında seyahat eden muallimlerin gittikleri yerlerdeki mekteplerde kalabilmeleri, ulaşım araçlarından indirimli olarak faydalanmaları, sicil talim ve mahrem dosyaların kaldırılması, muallim mektepleri mezunu olan muallimlerin yüksek mekteplere kabul edilmeleri ile çocuk eğitimi konuları gündeme gelmiştir. Bu maddelerden birliklerin ayrıca muallim kulüpleri açması reddedilmiş; ilköğretim müfettişlerinin maaş yönüyle bakanlığa bağlanması kararlaştırılmıştır. Muallim ve talebeye tek tip kıyafet verilmesi meselesi üzerinde de görüşmeler olmuştur. Bu konuda Eğitim Bakanı Necati Bey talebe için Avrupa mekteplerinin kıyafetleri incelenerek bir şekil tespit edileceğini belirtmiştir⁹⁴.

Kongrede, orta mekteplerde karma/müşterek eğitimin sağlanması hakkında görüşmeler de olmuştur. Görüşmelerde bu meselenin henüz Avrupa'da dahi tamamen halledilemediği vurgulanmıştır. Ali Haydar Bey, erkek ve kız çocuklarının özelliklerinin farklı olduğunu ve alakalarının da farklılık göstereceğini vurgulayarak bu konuya olumsuz baktığını belirtmiştir. Karma eğitim konusunda Talim ve Terbiye Dairesi Âzası Zeki Bey de aynı fikirdedir. Bundan dolayı karma eğitimin ilk ve yüksek eğitim kademelerinde olması gerektiği belirtilmiştir⁹⁵.

93 “Muallimlerin Gazi Reis-i Cumhuriyete Tâzimatı”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 1805, 18 Temmuz 1926, s. 3; “Köylerde Muallimler Birliği”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No:1741, 12 Mayıs 1926, s. 5; “Muallimler Birliği 1926 Senesi Umumi Kongresi”, **Muallimler Birliği**, S 14, Ağustos 1926, s. 624-625.

94 “Muallimler Birliği 1926 Senesi Umum Kongresi”, **Muallimler Birliği**, S 14, Ağustos 1926, s. 619; “Muallimlerin Gazi Reis-i Cumhuriyete Tâzimatı”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 1805, 18 Temmuz 1926, s. 3.

95 “Muallimler Birliği 1926 Senesi Umum Kongresi”, **Muallimler Birliği**, S 14, Ağustos 1926, s. 622-624; “Muallimler Birliği Kongresinin Dünkü Müzakeratı”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 1806, 19 Temmuz 1926, s. 3.

Kongrede Birlik idaresi yenilenmiştir. Gerçekleştirilen seçimlerde Türkiye Muallimler Birliği Genel Başkanlığına açık oylama ile ve oy birliği ile Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey seçilmiştir. Heyetin diğer üyeleri ise Müderris Ali Haydar Bey, Urfa Milletvekili Refet Bey, Müderris Muhammet Emin Bey, Eğitim Bakanlığı Müsteşarı Nafi Atuf Bey, Faruk Reşit Bey, Orta Tedrisat Genel Müdürü Cevat Bey, Muallim Musa Kazım Bey, Sivas Milletvekili Rahmi Bey, Muallim Münif Kemal Bey, Muallim Fevziye ve Nimet Tezer Hanımlar, Trabzon Milletvekili Nebizade Hamdi Bey ve Hilmi Ziya Beylerdir⁹⁶.

Türkiye Muallimler Birliğinin Dördüncü Genel Kongresi (25 Ağustos 1928): Kongre, Necati Bey'in katılımı ile açılmıştır. Sivas Milletvekili Rahmi Bey kongrenin geçici başkanlığını üstlenmiştir. Açılışın ardından gerçekleştirilen seçimle kongre başkanlığına Nafi Atuf Bey getirilmiştir. İkinci başkanlıklarda ise eski Maarif Müsteşarı Şefik ve Sivas Milletvekili Rami Beyler yer almıştır. Kâtiplik vazifesi, Halk Terbiyesi Şube Müdürü Faik Reşit, Niğde Maarif Müdürü Hadi ve Kütüphaneler Mümeyyizi Nami Beylerle Muallim Azize Hanım'ın üzerindedir. Kongrede, tetkik heyeti ve yasa tadilat encümeni seçimleri de gerçekleşmiştir. Buna göre tetkik heyetinde Bilecik Maarif Müdürü Hamdi Bey, Bursa Kız Muallim Mektebi Müdürü Emin Bey, İlk Tedrisat Müdürü Muavini Hicri Bey ve Yüksek Tedrisat Mümeyyizi Ziya Bey'le Elbistan muallimlerinden Şemseddin Bey yer almaktadır. Yasa tadilat heyetinde ise Rıdvan Nafiz Bey, Avni Bey, Orta Tedrisat Genel Müdürü Cevat Bey, Urfa Milletvekili Refet Bey, Halk Terbiye Şubesi Müdürü Faik Reşit Bey, Kütüphaneler Müdürü Hasan Fehmi Bey, Orta Mektep muallimlerinden Ali Rıza Bey, Mersin muallimlerinden Salih Zeki Bey, Gümüşhane Maarif Müdürü Vefik Bey, Tekirdağ muallimlerinden Mustafa ve Yozgat Maarif Müdürü Şevki Beyler bulunmaktadır⁹⁷.

96 “Muallimler Birliği 1926 Senesi Umum Kongresi”, **Muallimler Birliği**, Ağustos 1926, S 14, s. 626-628; “Muallim Kongresi”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 1808, 21 Temmuz 1926, s. 1.

97 “Muallimler Birliği Dördüncü Kongresi”, **Aynı Tarihi**, C 17, Matbuat Müdüriyet-i Umumi Yay., Ankara 1928, s. 362; “Türkiye Muallim Birlikleri 5'inci Kongresi Yaklaşırken”, **Muallimler Mecmuası**, S 8, 15 Mayıs 1930, s. 235; “Muallimler Birliği Dördüncü Kongresi Dün Akdedildi”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 2661, Ağustos 1928, s. 1-2; “Muallimler Birliği Kongresi”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 2526, 22 Temmuz 1928, s. 3. “Türkiye Cumhuriyeti On Yıllık Maarif İşleri”, **Muallimler Mecmuası**, S 28-30, Mayıs, Haziran, Temmuz 1932, s. 276.

Kongrenin, Harf İnkılabının (1 Kasım 1928) arifesine denk gelmesi nedeniyle katılım fazla olmamıştır. Kongreye katılan temsilcilerin çoğunluğu Ankara’da bulunan muallimlerden ibarettir⁹⁸. Kongrede gündeme gelen en önemli mevzu ise Harf İnkılabı meselesidir. Kongre tarihinin Harf İnkılabının arifesi olması nedeniyle bu durum her anlamda katılımcılara yansımıştır. Bandırma temsilcisi ve aynı zamanda Ankara Maarif Müdürü olan Rahmi Bey ve Eskişehir temsilcisi Ali Doğan Bey bu konuda ilk adımı atmışlardır. Onların teklifi kongrede verilecek takrirlerin (önergelerin) yeni harflerle kayda geçirilmesidir. Kongrede söz alan Orta Tedrisat Genel Müdürü Cevat Bey bunun tarihi bir olay olduğunu vurgulamıştır. Sözlerinin devamında Tanzimat’la birlikte yenileşme ve Batılılaşma hareketlerinin başladığını belirtmiş; ancak bu girişimlerin Harf İnkılabı ile taçlandırılmadığı için tam amacına ulaşamadığını vurgulamıştır. Ona göre Harf İnkılabı ile Türkçe üzerindeki Arap ve Acem etkisi kırılarak yenileşme ve Batılılaşma sağlanmış olacaktır. Yeni harflerin bir diğer faydası ise halk ve aydınların arasındaki mesafeyi ortadan kaldırması ve onları birbirine yakınlaştırmasıdır. Kongrede söz alan Tevfik Bey’in sözleri de genel olarak bu doğrultudadır. Buna ek olarak Tevfik Bey, Arap harflerinin öğrenilmesi ve öğretilmesi konusundaki zorluklara da dikkat çekmiştir. Son olarak Mustafa Necati Bey bu konudaki fikirlerini katılımcılarla paylaşmıştır. Necati Bey’in ilk vurgusu Harf İnkılabının başlatıcısı ve dayanağının Mustafa Kemal olduğudur. Necati Bey konuşmasında, bu meselenin muallimler için sadece bir görev değil, aynı zamanda bir zorunluluk ve haysiyet meselesi olduğunu belirtmiştir⁹⁹.

Kongrede muallimlerin sigorta edilmesi meselesi de gündeme gelmiştir. Bu konuda birlik yasasına bir madde eklenmesine karar verilmiştir. Vasıf Bey ise bu durumun bir kanunla sabitlenmesinin daha doğru olacağı kanaatinde¹⁰⁰.

Kongrenin son gününde ise Birlik yasasında yapılacak değişiklikler görüşülmüştür. Görüşmelerde, Birliğin merkez teşkilatı ilga edilerek konfederasyon usulüne geçilmiştir. Birlik bu tarihten sonra mutemetlikle idare olunmaya başlanmıştır¹⁰¹.

98 “Türkiye Muallim Birlikleri 5’inci Kongresi Yaklaşırken”, **Muallimler Mecmuası**, S 8, 15 Mayıs 1930, s. 235.

99 “Muallimler Birliği Dördüncü Kongresi Dün Akdedildi”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 2561, 26 Ağustos 1928, s. 2; “Muallimlerimizin Yeni Vazifesi”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 2563, 28 Ağustos 1928, s. 1; “Türkiye Muallim Birlikleri 5’inci Kongresi Yaklaşırken”, **Muallimler Mecmuası**, S 8, 15 Mayıs 1930, s. 236-237. *Ayn Tarihi* mecmuasında Necati, Cevat ve Tevfik Beylerin konuşmaları tam metin olarak yayımlanmıştır. “Muallimler Birliği Dördüncü Kongresi”, **Ayn Tarihi**, C 17, s. 3664-3666.

100 “Muallimler Kongresi”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 2562, 27 Ağustos 1928, s. 3.

101 “Muallimler Birliği Kongresi”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 2563, 28 Ağustos 1928, s. 3; “Muallimler Kongresi”, **Anadolu**, No: 4279, 29 Ağustos 1928, s. 1; “Türkiye Muallim Birlikleri 5’inci Kongresi Yaklaşırken”, **Muallimler Mecmuası**, S 8, 15 Mayıs 1930, s. 237.

SONUÇ

Modern manada cemiyetleşme girişimleri Avrupa’da XVII. yüzyılda ortaya çıkmıştır. XVIII. yüzyılda bu süreç artarak devam etmiştir. XIX. yüzyılda ise pek çok yerde alanında uzmanlaşmış meslek cemiyetlerinin teşkil edildiğini görüyoruz. Avrupa’da meydana gelen cemiyetleşme/dernekleşme hareketleri modernleşme gayreti içinde olan Osmanlı Devleti’ni de etkilemiştir. Bu süreç Osmanlı ülkesinde Tanzimat Fermanı’nın (1839) ilanı ile başlamıştır. İslahat Fermanı (1856) ve I. Meşrutiyet’in (1876) ilanı da cemiyetleşme açısından oldukça önemlidir. Resmî olarak cemiyet kurma özgürlüğü ise II. Meşrutiyet’in (1908) ilanı iledir. Cemiyetler Kanunu’nun getirdiği yasal serbestlik neticesinde muallimler de (öğretmenler) diğer meslek mensupları gibi örgütlenme faaliyetlerine girişmişlerdir. Böylece 23 Temmuz 1908 tarihinde kurulan “Encümen-i Muallimîn” cemiyetiyle başlayan bu süreç “Muhafaza-ı Hukuk-i Muallimîn”, “Cemiyeti Muallimîn”, “Neşr-i Maarif ve Teavün-i Muallimîn”, “Konferans Cemiyeti”, “Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti”, “Terakki-i Maarif ve İttihat-ı Muallimîn Cemiyeti”, “Mahfel-i Muallimîn”, “Muallimler Yurdu”, “Muallimler Cemiyeti”, “Mekatib-i İbtidaiye Muallimler Cemiyeti”, “Dârümuallimîn Mezunları Cemiyeti” ve “Dârümuallimîn ve Dârümuallimât Mezunları Cemiyeti” ile “Muallime ve Muallimler Cemiyeti” şeklinde devam etmiştir.

7 Mayıs 1921 tarihinde Türkiye Muallimler Birliğinin temelini oluşturan “Türkiye Muallime ve Muallimler Dernekleri Birliği”nin teşkil edildiğini görmekteyiz. 1924 yılına kadar teşkilatlanma gayretleri ile uğraşan Dernek, bu süre zarfında yerel nitelikte kongreler tertip etmiştir. 1924 yılına gelindiğinde ise ilk genel kongresini gerçekleştiren Dernek, adını Türkiye Muallimler Birliği olarak değiştirerek Anadolu’nun çeşitli yerlerinde faaliyet gösteren muallim örgütlerini kendine bağlama kararı almıştır. Bu kararla birlikte ülke genelinde faaliyet yürüten pek çok muallim örgütü Türkiye Muallimler Birliği çatısı altında birleşmiş ve faaliyet yürütmeye başlamıştır. 1924-1927 yılları arası devrede en parlak dönemini yaşayan ve oldukça aktif faaliyet yürüten Türkiye Muallimler Birliği görüş olarak çağdaş, laik ve pozitivist bir anlayışı benimsemiştir. Dönemin yaygın söylemi ile “*irtica ve hurafelerle mücadele etmek*” Birliğin en temel gayeleri arasında olmuştur. Kısacası, Cumhuriyet Halk Fırkasının uygulamaları aynı zamanda Türkiye Muallimler Birliğinin de benimsediği temel ideolojidir. Mesleğe mensubiyet ve geniş örgüt yapısı ile önemli bir konumda bulunan muallimler bu noktada hükümetin odağıdır. Türkiye Muallimler Birliği yöneticileri arasında hükümet mensuplarının da

bulunması, Birliğin bu yöne kolayca sevk edilebilmesini sağlamıştır. Türkiye Muallimler Birliği adı ile özdeşleşen Mustafa Necati Bey bu yöneticilerden en önemlisidir.

Türkiye Muallimler Birliği için 1928 yılı bir dönüm noktasıdır. Zira Birlik, 1928 yılında gerçekleşen dördüncü genel kongresinde konfederasyon usulüne geçerek mutemetlikle idare edilmeye başlanmıştır. Bu süreçte birbirinden bağımsız faaliyet yürüten muallim birliklerinin ortaya çıktığını görmekteyiz. Bunların arasında en dikkat çekici olanı İstanbul merkezli faaliyet yürüten İstanbul Muallimler Birliğidir. Cumhuriyetin ilk yıllarında 1923-1927 tarihleri arasında gelişme gösteren sivil toplum kuruluşları için 1931-1936 yılları arası dönem Hamdullah Suphi Bey'in tabiri ile "*zorunlu bir intihar dönemi*" olmuştur. Cumhuriyet Halk Fırkasının sivil toplum kuruluşlarını kendi çatısı altında birleştirme politikası diğer derneklerde olduğu gibi muallim derneklerinin de sonunu hazırlamıştır. Bu doğrultuda İstanbul Muallimler Birliği 1935-1936 eğitim-öğretim senesinde kendisini fesh etmek durumunda kalmıştır. Böylece 1908 yılında Encümen-i Muallimînle başlayan ve Cumhuriyetin ilk yıllarında gelişerek devam eden muallimlerin dernekleşme süreci 1936-1947 yılları arasında kesintiye uğramıştır.

KAYNAKÇA

Resmi Yayınlar:

BCA., 080/18/29/35/15.

BCA., BME., 030/10/139/977/6.

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre 1, C 2, İçtima 38, 21 Temmuz 1336.

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre 1, C 22, İçtima 84, 14 Ağustos 1922.

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre 1, C 22, İçtima 85, 16 Ağustos 1922.

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre 9, C 9, Birleşim 109, 6 Ağustos 1951.

Tasarruf ve Yardım Sandıkları Nizamnamesi, Matbaa-i Ebuzziya, byy., 1926.

Türkiye Cumhuriyeti Muallimler Birliği 1926 Senesi Umumi Kongresi Zabıtları, Ankara 1927.

Muallimler Birliği Umumi Kongresi Zabıtlar, İstanbul 1341.

Sürelî Yayınlar:

Akşam (1924-1926)

Anadolu'da Yenigün (1921-1922)

Aydın Tarihi (1924-1928)

Cumhuriyet (1924-1925)

Dertli (1921)

Hâkimiyet-i Milliye (1921-1928)

Muallimler Birliği (1925-1927)

Muallimler Mecmuası (1924)

Muallimler Mecmuası (1930-1932)

Öğretmen Dünyası (1983)

Son Telgraf (1924)

Tevhid-i Efkâr (1924)

Tetkik Eserler, Makale ve Tezler:

“Ankara Muallim ve Muallimelerini Davet”, **Anadolu’da Yenigün**, No: 865-487, 9 Mayıs 1922, s. 2.

“Ankara Muallimler Derneğinin Dünkü İçtimarı”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 1192, 12 Ağustos 1924, s. 2.

“Ankara’da Muallime ve Muallimler Kongresi”, **Dertli**, No: 69, 17 Temmuz 1337, s. 1.

“Birlik Kongresi”, **Cumhuriyet**, No: 112, 29 Ağustos 1924, s. 3.

“Birlik Şuunu”, **Muallimler Birliği**, S 2, Ağustos 1925, s. 85-86.

“Dördüncü İçtima İkinci Celse-Muallimler Bankası Teşkili”, **Muallimler Birliği**, S 14, Ağustos 1926, s. 625.

“Dünya Muallim Birlikleri”, **Muallimler Mecmuası**, S 11, Teşrinievvel 1930, s. 27.

Ergün, Mustafa, **Modern Eğitim Sistemlerinin Doğuşu ve Gelişimi**, C 1, Pegem Yay., Ankara 2016.

“Gazi Paşa’nın Muallim ve Muallimelerimize Hitabı”, **Tevhid-i Efkâr**, No: 1138, 26 Ağustos 1340, s. 5.

“Gazi Paşa’nın Muallimlere Bir Hitabı”, **Cumhuriyet**, No: 109, 26 Ağustos 1924, s. 1.

“Halk Dershaneleri Çırac ve Gece Mektepleri”, **Muallimler Birliği**, S 1, Temmuz 1925, s. 22.

“Halk Dershanesi”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 976, 25 Teşrinisânî 1923, s. 3.

“İrşat Programı”, **Muallimler Birliği**, S 2, Ağustos 1925, s. 88- 89.

“İstanbul Muallimler Birliği 930 Kongresi”, **Muallimler Mecmuası**, S 12, 15 Teşrinisânî 1930, s. 63-64.

“İstanbul Muallimleri Dün Resmen Birliğe İltihak Etti”, No: 443, **Cumhuriyet**, 3 Ağustos 1925, s. 1.

“İstanbul Muallimleri”, **Cumhuriyet**, No: 115, 1 Eylül 1924, s. 4.

“Kale Muallimler Birliği 1341 Kongresi Tarafından Tespit Edilen Dâhili Nizamname”, **Çanakkale Muallimler Birliği**, S 4, 15 Ağustos 1341, s. 11.

“Kayseri Muallime ve Muallimler Derneği”, **Anadolu’da Yenigün**, No: 711-324, 13 Eylül 1337, s. 2.

“Kayseri Muallime ve Muallimler Derneği”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 305, 27 Eylül 1921, s. 2.

“Köylerde Muallimler Birliği”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 1741, 12 Mayıs 1926, s. 5.

“Maarif Vekilimiz”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 1206, 29 Ağustos 1924, s. 1.

“Mekteplerde Tasarruf Sandıkları”, **Muallimler Mecmuası**, S 20, Nisan 1924, s. 555.

“Muallim Derneği İçtima-ı Umumisi”, **Anadolu’da Yenigün**, No: 634-254, 15 Haziran 1921, s. 2.

“Muallim Kongresi”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 1808, 21 Temmuz 1926, s. 1.

“Muallim ve Muallimler Birliğinde”, **Anadolu’da Yenigün**, No: 904-527, 27 Haziran 1922, s. 2.

“Muallime ve Muallimler Derneğinin İçtima-i Umumisi”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 213, 19 Haziran 1921, s. 2.

“Muallime ve Muallimler Dernekleri Heyet-i İdaresi”, **Anadolu’da Yenigün**, No: 882-505, 1 Haziran 1922, s. 2.

“Muallimler Bankası”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 2044, 15 Mart 1927, s. 3.

“Muallimler Birliği 1926 Senesi Umumi Kongresi”, **Muallimler Birliği**, S 14, Ağustos 1926, s. 609-628.

“Muallimler Birliği Azası”, **Tevhid-i Efkâr**, No: 1140, 28 Ağustos 1340, s. 2.

“Muallimler Birliği Bankası”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 1982, 12 Kânûnisânî 1927, s. 3.

“Muallimler Birliği Diyor ki,” **Muallimler Birliği**, S 1, Temmuz 1341, s. 2.

“Muallimler Birliği Dördüncü Kongresi Dün Akdedildi”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 2561, 26 Ağustos 1928, s. 1-2.

“Muallimler Birliği Dördüncü Kongresi”, **Ayn Tarihi**, C 17, Matbuat Müdüriyet-i Umumisi Yay., Ankara 1928, s. 3663-3666.

“Muallimler Birliği Halk Dershaneleri Talimatnamesi”, **Muallimler Birliği**, S 3, Eylül 1341, s. 134-135.

“Muallimler Birliği İlk Teşkilî ve Beyannamesi”, **Muallimler Birliği**, S 22, Nisan 1927, s. 982-983.

“Muallimler Birliği Kongresi Açıldı”, **Cumhuriyet**, No: 106, 22 Ağustos 1340, s. 1-2.

“Muallimler Birliği Kongresi Bugün Toplanıyor”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 1802, 15 Temmuz 1926, s. 1.

“Muallimler Birliği Kongresi Dün Açıldı”, **Cumhuriyet**, No: 354, 3 Mayıs 1925, s. 1.

“Muallimler Birliği Kongresi Dün Senelik İçtimamı Akdetti”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 1803, 17 Temmuz 1926, s. 1.

“Muallimler Birliği Kongresi Yarın Toplanıyor”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 1801, 14 Temmuz 1926, s. 5.

“Muallimler Birliği Kongresi”, **Akşam**, No: 2779, 10 Temmuz 1926, s. 2.

“Muallimler Birliği Kongresi”, **Cumhuriyet**, No: 101, 18 Ağustos 1924, s. 2.

“Muallimler Birliği Kongresi”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 1794, 7 Temmuz 1926, s. 3.

“Muallimler Birliği Kongresi”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 2526, 22 Temmuz 1928, s. 3.

“Muallimler Birliği Kongresi”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 2563, 28 Ağustos 1928, s. 3.

“Muallimler Birliği Kongresinin Dördüncü İçtimarı”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 1807, 20 Temmuz 1926, s. 4.

“Muallimler Birliği Kongresinin Dünkü Müzakeratı”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 1806, 19 Temmuz 1926, s. 3.

“Muallimler Birliği Kongresinin İkinci İçtimarı”, **Cumhuriyet**, No: 107, 24 Ağustos 1340, s. 3.

“Muallimler Birliği Kongresinin Son İçtimarı”, **Cumhuriyet**, No: 113, 30 Ağustos 1924, s. 3.

“Muallimler Birliği Mecmuası Müdürü”, **Muallimler Birliği**, S 7, Kânûnisânî 1926, s. 321.

“Muallimler Birliği Teşkilatı”, **Muallimler Mecmuası**, S 33, Eylül 1925, s. 1496.

“Muallimler Birliği Umumi Kongresi”, **Muallimler Birliği**, S 13, Temmuz 1926, s. 571-572.

“Muallimler Birliği”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 180, 9 Mayıs 1921, s. 2.

“Muallimler Birliğinin Bir Tebliği”, **Cumhuriyet**, No: 111, 28 Ağustos 1924, s. 3.

“Muallimler Derneği Şehrimizde”, **Anadolu’da Yenigün**, No: 708-321, 9 Eylül 1337, s. 2.

“Muallimler Derneğinde Yeni İdare”, **Anadolu’da Yenigün**, No: 637-257, 19 Haziran 1921, s. 2.

“Muallimler Derneğinin Bir Müsameresi”, **Anadolu’da Yenigün**, No: 639-259, 21 Haziran 1921, s. 2.

“Muallimler İçtimarı Bugün”, **Anadolu’da Yenigün**, No: 636-256, 17 Haziran 1921, s. 2.

“Muallimler Kongresi”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 2562, 27 Ağustos 1928, s. 3.

“Muallimler Kongresi Cuma Günü Küşat Ediliyor”, **Tevhid-i Efkâr**, No: 1132, 20 Ağustos 1340, s. 2.

“Muallimler Kongresi”, **Anadolu**, No: 4279, 29 Ağustos 1928, s. 1.

“Muallimler Kongresi”, **Cumhuriyet**, No: 107, 25 Ağustos 1924, s. 1.

“Muallimler Kongresi”, **Cumhuriyet**, No: 109, 26 Ağustos 1924, s. 4.

“Muallimler Kongresi”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 1203, 26 Ağustos 1924, s. 2.

“Muallimler Kongresi”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 1204, 27 Ağustos 1924, s. 1.

“Muallimler Kongresi”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 1208, 31 Ağustos 1924, s. 4.

“Muallimler Kongresi”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 963, 9 Teşrinisânî 1923, s. 4.

“Muallimler Kongresi”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 964, 11 Teşrinisânî 1923, s. 4.

- “Muallimler Kongresi”, **Tevhid-i Efkâr**, No: 1132, 30 Ağustos 1340, s. 2.
- “Muallimler Kongresi”, **Tevhid-i Efkâr**, No: 1139, 27 Ağustos 1340, s. 2.
- “Muallimler Kongresinde İhtilaf Var”, **Tevhid-i Efkâr**, No: 1138, 26 Ağustos 1340, s. 2.
- “Muallimler Kongresinde Maarif Vekilinin Nutku”, **Akşam**, No: 2112, 26 Ağustos 1924, s. 2.
- “Muallimler Kongresinin Dünkü İçtimarı”, **Cumhuriyet**, No: 110, 27 Ağustos 1924, s. 3.
- “Muallimlerimizin Yeni Vazifesi”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 2563, 28 Ağustos 1928, s. 1.
- “Muallimlerin Askerliği Hakkında”, **Cumhuriyet**, No: 111, 28 Ağustos 1924, s. 3.
- “Muallimlerin Gazi Reis-i Cumhuriyete Tazimatı”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 1805, 18 Temmuz 1926, s. 3.
- “Muallimlerin İhtilafı”, **Cumhuriyet**, No: 110, 27 Ağustos 1924, s. 3.
- “Muallimlerin Ziyafetinde Gazi Paşa'nın Nutku”, **Akşam**, No: 2115, 29 Ağustos 1340, s. 2.
- “Öğretmenler Derneği”, **Öğretmen Dünyası**, S 48, Aralık 1983, s. 3.
- “Senelik Hülasa-i Hesabat Cetveli”, **Çanakkale Muallimler Birliği**, S 3, 24 Temmuz 1341, s. 16.
- “T.C. Muallimler Birlikleri Federasyonu Yasası”, **Muallimler Mecmuası**, S 8, 15 Mayıs 1930, s. 238.
- “Türkiye Cumhuriyeti On Yıllık Maarif İşleri”, **Muallimler Mecmuası**, S 28-30, 5, 6, 7 1932, s. 275-276.
- “Türkiye Muallim Birlikleri 5'inci Kongresi Yaklaşırken”, **Muallimler Mecmuası**, S 8, 15 Mayıs 1930, s. 235-239.
- “Türkiye Muallim Birlikleri” **Muallimler Mecmuası**, S 17, 15 Mart 1931, s. 224.
- “Türkiye Muallime ve Muallimler Dernekleri Birliği Teşkil Etti”, **Anadolu'da Yenigün**, No: 604-224, 9 Mayıs 1921, s. 2.

“Türkiye Muallime ve Muallimlerine Beyanname”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 541, 26 Haziran 1922, s. 2.

“Türkiye Muallime ve Muallimlerine”, **Muallimler Birliği**, S 22, Nisan 1927, s. 981-983.

“Türkiye Muallimler Birliği Bir Beyanname Neşretti”, **Cumhuriyet**, No: 117, 4 Eylül 1924, s. 3.

“Türkiye Muallimler Birliği Esas Nizamnamesinin Metni”, **Akşam**, No: 2117, 31 Ağustos 1340, s. 4.

“Türkiye Muallimler Birliği Kongresi Dün Küşat Edildi”, **Tevhid-i Efkar**, No: 1135, 23 Ağustos 1340, s. 2.

“Türkiye Muallimler Birliği Kongresi”, **Ayn Tarihi**, C 4, Matbuat Müdüriyet-i Umumisi Yay., Ankara 1340, s. 215-222.

“Türkiye Muallimler Birliği Tasarruf ve Yardım Sandıklarına Ait Nizamname”, **Muallimler Birliği**, S 3, Eylül 1341, s. 135-136.

“Türkiye Muallimleri Memleket İçin Hakiki Bir Kudret ve Kuvvet Membaidır”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 1804, 17 Temmuz 1926, s. 1.

“Yasa”, **Muallimler Birliği**, S 2, Ağustos 1925, s. 83.

Akyüz, Yahya, **Türkiye’de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri 1848-1940**, Doğan Basımevi, Ankara 1978.

-----, “Doğuşunun Yüzüncü Yılında Türkiye’de Öğretmen Örgütlenmesinin İlk On Yılına Bakışlar (1908-1918)”, **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, S 22, Ankara 2007, ss. 1-50

Altunya, Niyazi, **Türkiye’de Öğretmen Örgütlenmesi 1908- 2008**, Ürün Yay., Ankara 2008, s. 40.

Apak, Kemalettin, **Ana Çizgileriyle Türkiye’deki Masonluk Tarihi**, İstanbul 1958.

Bayraktutan, Yusuf, **Türk Fikri Tarihinde Modernleşme, Milliyetçilik ve Türk Ocakları**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1996.

Çelik, S. Dilek Yalçın, “Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun Ankara Romanı Bağlamında Kemalist İdeoloji ve Türkiye Cumhuriyeti’nin Bir Başkent İnşası”, **Ankara Araştırmaları Dergisi**, C 2, S 1, Haziran 2014, s. 94.

Ergün, Mustafa, **İkinci Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri (1908-1914)**, Ankara 1996.

Filiz, Taylan, **Milli Mücadele ve Cumhuriyet Döneminde Öğretmen Örgütlerinin Eğitim Sorununa Bakışı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul 2005.

Georgon, François, **Osmanlı-Türk Modernleşmesi (1900-1930)**, çev. Ali Berktaş, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2006.

Göldaş, İsmail, **Milli Kurtuluş Savaşında Öğretmenler I**, Öğretmen Dünyası Yay., İstanbul 1981.

Hakkı Tarık, “Muallimler Kongresi İhtilafı”, **Akşam**, No: 2114, 28 Ağustos 1924, s. 2.

Hakkı Tarık, “Muallimler Kongresi”, **Son Telgraf**, No: 72, 27 Ağustos 1340, s. 2.

Mert, Özgür, **Türkiye’de Öğretmenlerin Örgütlenme Faaliyetleri ve Fikir Eylemleri (1960-1980)**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Isparta 2013.

Muallimler Birliği 341 Senesi Kongre Murahhaslarına Hitaben İrat Buyrulmuş İsmet Paşa Hazretlerinin Nutukları, Ankara 1925.

Özkiş, Ahmet-Arslanel, M. Nazan, “Türkiye’de 1945-1960 Döneminde Sivil Toplum Örgütlerinin Varlığı Meselesi”, **Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, C 10, S 1, Tokat 2015.

Pustu, Yunus, “Kayseri Muallimler Birliği”, **Kayseri Ansiklopedisi**, C 5, Kayseri 2017.

-----, “Nizamnamelerine Göre II. Meşrutiyet Döneminde Muallim Örgütlenmeleri (1908-1919)”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C XXXIV, S 98, Ankara 2018, ss. 1-40.

-----, “Erzurum Muallimler Birliği ve Yayın Organı Olan (Erzurum) Muallimler Birliği Mecmuası”, **Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C 14, S 3, Manisa 2016, ss. 185-204.

-----, “Türkiye Muallimler Birliği Genel Merkezi ve Şubelerinin Neşrettiği Mecmualar”, **Çukurova Araştırmaları Dergisi**, 3(2), Kış 2017, ss. 56-91.

Sarınay, Yusuf, **Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları**, Ötüken Yay., İstanbul 2004.

Timur, Taner, **Türk Devrimi ve Sonrası**, İmge Kitabevi, İstanbul 1990.

Toksoy, Ahmet, “Türk Devleti’nin Fikir Kaynağı Türk Ocakları ve Atatürk”, **Türk Yurdu**, S 283, Mart 2011, s. 206-209.

Üstel, Füsun, **İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)**, İletişim Yay., İstanbul 1997.

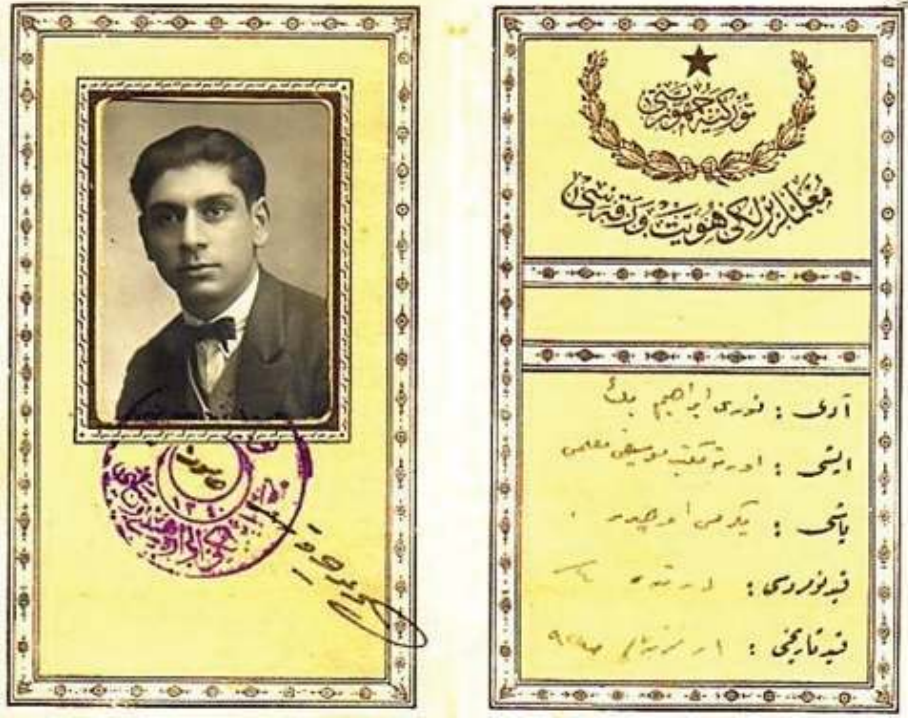

Ek 1: “Muallimler Birliği 1926 Senesi Umumi Kongresinde Muallimler Birliği Umumi Riyasetine İntihap Edilen Maarif Vekili Muhterem Necati Bey Efendi” (Kaynak: **Muallimler Birliği**, Ağustos 1926, s. 643)

Ek 2: “1341 (1925) Senesi Muallimler Birliği Kongresi” (Kaynak: **Muallimler Birliği**, S 1, Temmuz 1341, s. 17.)

Ek 3: “T.C. Muallimler Birliği Hüviyet Varakası” (1926) (Kaynak: **Türk Tarih Kurumu Arşivi**, TTK, 12)

S. T. Y.
SÜLEYMANİYE TERBİYE BEDENİYE YURDU
İSTANBUL

Tarih: 28 Ocak 1936
İSTANBUL - ŞEHZADEBAŞI
LETAFAET APARTIMANI
Sayı : 27

Baş vekalet yüksek katına

İSTANBUL 20:1/936 193
ÖzÜ:

Kendi kendini fes eden İstanbul muallimler birliği binasını vekiller heyeti kararla yurdumuza verilmesi hakkında.

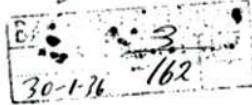
Gençliğin vücutta akılca ve ahlakca yükselmesi için yirmi beş yıldır durmadan çalışan yurdumuz şimdiki kadar cumhuriyet halk fırkası Fatih kaza merkezinde kendisine verilen bir odadan başka hiç bir yerden yardım görmemiştir. bu gün çalışacak alanı ve salonu olmayan bir kulübün varlığı ile yokluğu bir dildir. yurdumuza verilen oda ancak idare heyetinin toplanmasına yaramaktadır bütün arkadaşlarımızı bir arada toplamak mümkün olmadığı gibi, odamız güreş, boks, iskrim ve sair sporlar içinde elverişli değildir. gençliğe kıymet veren cumhuriyet hükümeti spora ve bir kısım kulüplerimize azami yardım yapmış ve yapmaktadır. biz bu mahrumiyette kendimizi suçlu görmekteyiz. çünkü istemedik ve istemeyi bilemedik. şimdi evvelce fahri reisliğimizi lütfen kabul buyurmuş olmanızda cesaret alarak birbiri arkasından dileklerinizi sunuyoruz. alan için yaptığımız dileğin kabul edileceğinden emin olarak bu seferde bina için yüksek emirlerinizi dileyiz.

İstanbul muallimler birliği son günlerde kendi kendini fesh etti birliğe vekiller heyeti kararla verilmiş olan binanın yine vekiller heyeti kararla yurdumuza verilmesini gençlik adına diler ve sonsuz saygılarımızı sunarız yüce baş vekilimiz.

Genel sekreter.

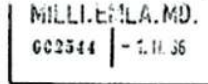
Maliye Vekilliyine

30-1-36

2/245

all E AL

777

R3

3

Ek 4: İstanbul Muallimler Birliğinin Kendini Feshettiğine Dair Bir Arşiv Kaydı
(Kaynak: BCA., BME., 030/10/139/977/6)

